

En Brevvexling mellem Andræ og Krieger under Londonerkonferencen 1864.

Udgivet
med orienterende Bemærkninger
af
Poul Andræ.

I en Artikel „Andræ og Krieger“ i Kalenderen „Danmark“ for 1894 bemærker Amtmand Bille, at der under Londonerkonferencen i 1864 „fandt en levende Korrespondance Sted imellem dem“. Bemærkningen er for Andræs Vedkommende mindre rigtig, og forsaavidt uheldig, som den i den givne Forbindelse kunde bibringe den Forestilling, at en Del af den Skyld, som man — med Føie eller uden, ladt usagt — mener at maatte tillægge Krieger for Konferencens uheldige Udfald, maatte bæres ogsaa af Andræ. Efterat nemlig Amtmand Bille har fremhævet den store Uoverensstemmelse mellem Andræs og Kriegers politiske Anskuelser ligefra 1848 til 1863: „Man vil see, hvorledes han (Andræ) paa alle disse Punkter staaer i Modsætning til Krieger, Ordføreren for Juni-Grundloven med dens to Kamre, Eiderpolitikeren paa Basis af Inkorporationen og Garantierne fra 1720—21, Helstatsmand imod sin Villie, uden Andel i Oktoberforfatningen, men Ordfører for den af 18de November, anbefalende den tilsidst i de“ osv., tilføies der umiddelbart efter: „Og dog have de to betydelige Mænd ofte kunnet mødes, og navnlig har dette vistnok været Tilfældet under Londonerkonferencen i 1864, da en levende Korrespondance fandt Sted imellem dem.“ Amtmand Bille henviser

derhos til Forhandlingerne med Hertugen af Cadore i 1870: „Andræ og Krieger have ogsaa været enige¹⁾ i 1870“, og da denne Bemærkning er utvivlsom rigtig, i det mindste forsaavidt som Krieger, om han end i Begyndelsen stillede sig noget afvigende fra Andræ, endte med fuldstændig at dele dennes Opfattelse og blev den virksomste Forkæmper i den daværende Regering til at hævde Danmarks Neutralitet under Krigen i 1870, kunde heri ligge en Formodning for, at Bille ogsaa havde Ret i sin Bemærkning om Enigheden mellem Andræ og Krieger under Londonerkonferencen i 1864.

De, der kjende Andræ, ville nu først vide, at det kun i ringe Grad laa for denne at virke propagerende for sine politiske Anskuelse; bestemt og upaavirket af uvedkommende Hensyn udtalte han sin politiske Overbevisning, naar Anledningen forelaa, men med et „*dixi*“ havde han i Reglen frigjort sit Sind og overlod til Vedkommende selv — jeg bortseer fra hans Ministeraar —, hvorvidt de kunde følge hans Mening eller ikke. Man erindre blot hans Forholdstalsvalgmaade, som Andræ, uanseet den ringe Forstaaelse og ofte perfide Angreb paa den herhjemme, selv først følte sig opfordret til at tage Ordet for i 1863, da man ved Behandlingen i Rigsraadet af Valgloven til Novemberforfatningen saa væsentlig vilde indskrænke den. I senere Aar udtalte Andræ sig kun offentlig, forsaavidt han ansaae det som en ligefrem Pligt ikke at tilbageholde sin Mening, idet hans Taushed kunde misforstaas, og selv ved saadanne Leiligheder under væsentlig Hensyn til, om hans Udtalelser kunde antages ogsaa at blive til nogen Nytte, — altfor stolt en Natur til at ville spille sine Ord paa uforstaaende eller uimodtagelige Øren.

Paa en Korrespondance indlod Andræ sig saare nødig, — hans kjære mathematiske Problemer, hvor Sandheden ubestridelig lod sig lægge for Dagen, tildels undtagen. Man maatte saa at sige fravryste ham et Brev, som var andet end et kort Svar, og det er netop en Anke, som mulig kunde rettes imod Andræ, at han under Kriegers Ophold paa Konferencen ikke mere levende imødekom dennes Ønske om at give sin

¹⁾ Udhævelsen af mig.

Mening tilkjende — „Deres Taushed er foruroligende“, skriver Krieger til ham¹⁾ —, saa at der kunde hengaa indtil 3 Uger, uden at Krieger modtog nogen Meddelelse fra ham.

Andræs Breve til Krieger under Londonerkonferencen ere ialt kun fire. Som bekendt varede denne i noget over to Maaneder, og under hele dens Gang holdtes Andræ, enten af Krieger selv eller ved sine Forbindelser i Udenrigsministeriet, nøie underrettet om Forhandlingerne paa de enkelte Møder, saa at der ikke har manglet Anledning til at skrive til den Fraværende; dertil kom Begivenhederne paa Krigsskuepladsen — baade Katastrofen ved Dybbøl og den heldige Søkamp ved Helgoland foregik, medens Krieger opholdt sig i London —, de formodede russiske Bestræbelser i Midten af Juni til Bevarelse af Helstaten, og de „skandinaviske Intriguer“, som Andræ kaldte dem, og som fyldte ham med saa stor Indignation. Med saa rigt et Stof til Tankeudvexling kan Korrespondancen for Andræs Vedkommende ikke siges at have været „levende“.

Hvad dernæst angaar Enigheden, da har det jo i høi Grad Formodningen imod sig, at der blot tilnærmelsesvis skulde have været Overensstemmelse mellem Andræ og Krieger om, hvad der til Danmarks Bedste burde tilstræbes paa Londonerkonferencen, forkastes eller modtages. Man betænke blot Krieger som Forkæmperen alt i den grundlovgivende Rigsforsamling for den nøiest mulige Tilknytning af Slesvig til Kongeriget, hans store Forkjærlighed for denne Landsdel og dens Befolkning, en Interesse, han i Gjærningen saa ofte havde viist Aaringer før han blev Minister, hans stærke skandinaviske Sympathier og ikke mindst hans Overvurdering af vor egen Evne til Modstand: „Havde vi havt Læssøe, er det min fulde Tro, at den preussiske Hær havde været ødelagt“ . . . „Og dette vil jeg sige: havde vi havt det Skyts, vi burde havt, vilde Dybbøl ikke være taget“²⁾. Og i Modsætning hertil Andræ, der ingensinde kunde forlige sig med en dansk Stat

¹⁾ Citat af Kriegers Brev til Andræ af 15de Juni 1864.

²⁾ Citat af Kriegers Brev til Andræ af 20de Juni 1864. Alle Udhævelser i Citater af Brevene ere selvfølgelig saaledes, som de findes i Brevene.

uden som Monarki indtil Elben, der slet ikke forstod, at man ei kunde være lige loyal dansk Statsborger, uanseet om af dansk- eller tysktalende Hjemsted, og i saa Henseende mindedes sine Officersdage paa Akademi og Høiskole, hvor den Tanke ikke opstod hos Nogen, at tillægge det Forskjel, om en Kollega var af dansk- eller tysktalende Herkomst¹⁾; Andræ fremdeles, der, om han skulde have havt Forkjærlighed for en enkelt Del af Monarkiet, næppe nærrede den for Slesvig, mod hvis Klager over en finansiel Prægravation han gjentagende traadte op i Rigsraadet, og som stedse saae med Uvillie paa de skandinaviske Enhedsbestræbelser; og Andræ endelig, som med sine militære Forbindelser — de Meza, Hegermann, Reich og andre høitstaaende Officerer undlod ikke at aflægge ham Besøg, naar de under Krigen vare i Kjøbenhavn, — havde aabent Øie for, hvor lidet forberedte vi havde indladt os paa Krigen, og hvor slet denne blev ledet fra Kjøbenhavn ved Indblanding og Hensyntagen til uvedkommende Indflydelser²⁾. Nei, sikkerlig tør det antages, at om Andræ og ikke Krieger havde

¹⁾ „Andræ paastaar saa tidt, at det blot er de Nationale, som have foranlediget denne Sondring for ikke at sige Had mellem Tydsk (Holstener) og Dansk; i hans Barn- og Ungdom kjendte man det ikke, fra Skagen til Elben var man loyal Dansk, skjøndt man talte Tydsk.“ (Optegnelser af Andræs Hustru fra August 1864.)

²⁾ „Andræ har bestandig meget lidt Haab i nogen Retning; han siger bestandig, at vi selv ved vor Politik har forskyldt det Hele, at Krigen er begyndt i Vanvid, ført med Vanvid og vil bringe os Uheld efter Uheld; det hele store dominerende Parti vil ikke faa Øinene op, for det er forsilde.“ (Optegnelser af Andræs Hustru fra Mai 1864.) — Ved den Art Udtalelser af Andræ maa det jo iøvrigt erindres, at de ere fremsatte i hans snævrreste Kreds, hvor der havdes fuld Forstaaelse af hans korte, stærke Udtryksmaade, og hvor det vidstes tilstrækkelig underforstaaet, at hvad Skyld Andræ end tillagde Danmark selv ved dets Politik, kunde han selvfølgelig ikke andet end stemple Tysklands Adfærd mod os i 1864 som den mest aabenbare Voldshandling, — vi forskyldte vor Skæbne, ligesom Den forskylder sin, der, skjøndt advaret, gaar forbi Tyren i sin røde Klædning.

været den Ledende blandt de danske Befuldmægtigede paa Londonerkonferencen — en Situation, der for Andræs Vedkommende vel vanskelig kunde have foreligget under et Ministerium Monrad¹⁾ —, var dennes Udfald bleven et væsentlig andet, — den Forudsætning selvfølgelig in mente, at Regeringen ogsaa havde fulgt Andræs Raad, hvad efter dennes hele Charakter jo havde været ufravigelig Betingelse for, at han vedblivende kunde have beklædt sin Stilling. Og Udfaldet vilde have stillet sig forskjelligt i en dobbelt Retning: Først saaledes, at Andræ med sin stærke Fastholden af det retmæssig Bestaaende ikke havde kunnet indgaa paa noget Forslag, der imod høitideligt indgaaede Traktater gjorde Skaar i det danske Monarkis Integritet indtil Elben²⁾, men om et saadant Forhandlingsgrundlag skulde vise sig uopnaeligt paa Konferencen — hvad Andræ dog meget betvivlede, naar Danmark blot selv fra første Færd stod fast paa sin Ret —, havde foretrukket, „uagtet al min Fredelighed“, paa dette Spørgsmaal at lade Konferencen gaa fra hinanden: „At vi godvilligt skulle underskrive vor forsmædelige Tilintetgjørelse, forinden det foreligger konstateret, at Frankrig, Rusland og England — Sverrig tager jeg intet Hensyn til — svingte de høitideligst indgaaede Traktater — Londonerprotokol og slesvigske Garantier tilsammen —, det er dog altfor stærkt!“³⁾ Og dernæst saaledes, at dersom en saadan ufravigelig Fastholden af Danmarks traktatmæssige Ret viste sig dog ikke at kunne ligesom tvinge Garantimagterne til for deres eget Ord og Æres Skyld virksomt at støtte os,

¹⁾ „Han“ (Krieger) „sagde tillige det var en Skam, at Andræ ikke havde gaaet med til London; havde han villet, kunde han være blevet Nr. 1, og saa kunde de have udrettet Noget, med Quaade var Intel at gjøre.“ (Optegnelser af Andræs Hustru fra Juli 1864.)

²⁾ Londonertraktaten af 8de Mai 1852: „I den hellige og udelelige Treenheds Navn: Art. II. De høie contraherende Parter, der anerkjende Principet for det Danske Monarkis Integritet som permanent, forpligte sig til“ osv.

³⁾ Citat af Andræs Brev til Krieger af 24de Mai 1864.

og Konferencen altsaa virkelig maatte briste — og naar det yderligere ved Paakaldelse af en Stormagts bona officia i Henhold til Parisertraktaten eller ved direkte Underhandling med de allierede Krigsmagter fremdeles viste sig, at Rigets Integritet ikke lod sig opretholde, men at en Afstaaelse maatte finde Sted —, Andræ i saa Fald ikke havde fornyet nogen Krig for en Delingslinie i Slesvig, der overfor den store Ulykke af Monarkiets Sønderlemmelse forekom ham af underordnet Betydning, og om hvilken det desuden var hans bestemte Mening, at den ved en Fortsættelse af Kampen under saa ulige Forhold kum kunde skaffes os paa slettere Vilkaar end i Mindelighed tilstræbt. „Er det tilstrækkelig godtgjort, at Voldsherredømme fremtidigt skal være det nye Europas øverste Magt, at Traktater ere uden nogensomhelst Gyldighed — nu ja! saa er det en given Sag, at vi maa boie os for den tyve Gange Stærkere, og vi kunne da gjøre det uden at have forraadt os selv¹⁾. Saa lidet var Andræ, efterat Garantimagterne ved vor egen Eftergivenhed var løste fra deres traktatmæssige Tilsagn, stemt for en Kamp paa en Delingslinie i Slesvig, „at dens Fastsættelse aldrig bør kunne foranledige den mindste Krig, selv om England 1000 Gange vilde hjælpe os²⁾, og mindst havde Andræ holdt paa en Linie Sli—Dannevirke, der efter hans Overbevisning ingensinde kunde berede nogen varig Fred. Man betænke i Modsætning hertil atter Krieger, der uanseet al Loyalitet og Fædrelandssind, stod hildet af det nationale Fædrelandsparti, for hvilket Holstens Udskillelse dog vistnok var det inderst nærede Ønske, idet det ikke vilde erkjende, at vi — saaledes som Andræ udtrykte det — maatte „holde paa Holsten for at bevare Slesvig“, og som derfor næppe kan antages at have kæmpet til det Yderste for Danmarks traktatmæssige Ret³⁾; og Krieger fremdeles, som

¹⁾ Citat af det anførte Brev.

²⁾ Citat af Andræs Brev til Krieger af 13de Juni 1864.

³⁾ Man sammenholde den af Ruslands Befuldmægtigede i Mødet d. 28de Mai afgivne Erklæring: *Si cet auguste Souverain* (Kongen af Danmark) *approuvait les bases de la pacification à conclure, le Cabinet Impérial ne refuserait point son assentiment à une transaction que la Cour de Copenhague aurait librement*

med Hensyn til Spørgsmaalet om en Delingslinie tilskriver Andræ: „Kan jeg ikke faa dem (o: de engelske Vilkaar af 28de Mai med Afstaaelse af Hertugdømmerne indtil Linien Sli—Dannevirke), „vil jeg for min Del have Krigens Fornyelse“ . . . „Jeg holder paa, at vi betragte Russells Forslag som vort Ultimatum“ . . . „Krigen begynder paany. Vi have efter mit Begreb intet Valg“¹⁾.

Ved Andræs Opfattelse af Spørgsmaalet om en Delingslinie bør endnu pointeres, at det for ham stod som utvivlsomt, at vi paa Konferencen slet ikke havde hørt Preussens sidste Ord om en Grænselinie. Dets hele Taktik i denne

acceptée. Mais, aussi longtemps que la [les] stipulations du Traité de Londres conservent pour le Danemark, comme pour les Puissances neutres, leur force obligatoire, le Plénipotentiaire de Russie doit décliner une délibération, selon lui, prématurée, sur le sort futur de territoires dont Sa Majesté le Roi de Danemark n'a pas fait abandon“, med den i det umiddelbart paafølgende Møde (d. 2den Juni) af den første danske Befuldmægtigede oplæste Erklæring: „S'il en devait être ainsi, si réellement les Puissances de l'Europe veulent abandonner le Traité de Londres“ osv., og man faar unægtelig ikke Indtrykket af, at der fra dansk Side er viist nogen stærk Iver for Opretholdelsen af Londonertraktaten, thi uden at afvente, om den opstillede Betingelse: „Si réellement“ osv. virkelig ogsaa vilde indtræde — hvortil der ifølge den citerede Erklæring af Ruslands Befuldmægtigede i Forbindelse med den af ham oplæste Erklæring af Lord Clarendon i det nærmest foregaaende Møde (d. 17de Mai): „M. le Comte de Clarendon fait observer que les droits de sa Majesté le Roi de Danemark dans les Duchés ont été reconnus par le Traité de 1852 dans un intérêt Européen, et que quoique les Puissances Allemandes ne considèrent plus ce Traité comme valide entre elles et le Danemark, les autres Puissances signataires le regardent toujours comme réciproquement obligatoire“, synes at maatte have været al Anledning —, fortsætter den danske Befuldmægtigede, som om Betingelsens Indtrædelse alt var tiltrækkelig konstateret: „Le Gouvernement Danois accepte donc en principe“ osv. [Udhævelserne i den franske Text af mig.]

¹⁾ Citat af Kriegers Breve til Andræ af 29de Mai, 3die og 20de Juni.

Sag forekom ham under Billedet af en Handel. Havde Danmark ikke fastholdt Linien Sli—Dannevirke som Ultimatum, men viist sig villigt til at rykke Grænselinien nogle Mil imod Nord, til Ex. efter Kappel—Husum, vilde Preussen være fulgt efter og havde rykket den af dem opstillede Linie: Aabenraa—Tønder (Højer), et tilsvarende Antal Mil imod Syd; yderligere Imødekommen fra vor Side vilde have bragt Preussen til ny Eftergivenhed, og saaledes kunde man ved gjensidig Indrømmelse være mødtes om en fælles Linie, eller Tvisten havde drejet sig om et kun ganske smalt Bælte. For Andræ stillede det sig som sandsynligt, at vi ved at være gaaede ind paa denne Vei kunde have opnaaet en Linie tæt syd for Flensborg. Saa vidt antydede de allierede Magter vel ikke deres Føielighed paa Konferencen — og naturlig nok, siden Danmark jo ikke gjorde nogen Indrømmelse ud over Sli—Dannevirkelinien —, men gjentagende stillede dog Preussens Befuldmægtigede en Linie tæt nord for Flensborg i Udsigt — en Grænse, der altsaa vilde have ladet os beholde Als og Sundevad —, og vistnok tilføiede den preussiske Befuldmægtigede, at denne Linie „ikke var hans Regerings Linie, men at han alene havde forpligtet sig til at anbefale den i Berlin“, men — som nys bemærket i en Nekrolog over Krieger¹⁾ — kunde der „dog ikke være nogensomhelst Tvivl om, at, naar han senere flere Gange gjentog den, maatte han ialtfald da have faaet sin Regerings Billigelse dertil“, hvorhos den østerrigske Befuldmægtigede jo positivt udtalte, at han „ifølge sine Instruktioner var bemyndiget til at antage den“. Af Kriegers Breve til Andræ sees ogsaa — og Krieger havde selvfølgelig i saa Henseende de bedste Kilder —, at Keiseren i Paris havde sagt, „at han ikke troede, at vi kunde faa Slinien, men han troede, at vi kunde faa en Linie umiddelbart syd for Flensborg til Husum; „det var den bedste vi kunde faa. Tag den!“²⁾; og dersom man tør fæste Lid til en Bog, som Andræ ved i sin Tid at læse den fandt „høist mærkelig“, men

¹⁾ Nordisk Tidsskrift 1893, 8de Hefte p. 581.

²⁾ Citat af Kriegers Brev til Andræ af 3die Juni 1864.

om hvis Tilforladelighed han vistnok paa flere Punkter nærede adskillig Tvivl („En Korrespondents Dagbog“, udgiven af J. J. Hansen, Kbhv. 1872), skal Bismarck i Samtale med J. Hansen i Biarritz d. 13de Oktbr. 1864 have udtalt: „Jeg selv personlig vilde være tilfreds med Flensborg—Tønder Linien. Paa Londonerkonferencen vilde vi (Preussen) maaske have givet Danmark Gjelting—Bredsted Linien. I militær Henseende var vi tilfredse med Sllinien, men derved var ca. 70,000 Tyske gaaet tabt. Danmark stillede sig derimod saaledes i London, at det blev umuligt“ osv.

Amtmand Bille slutter sin Omtale af Londonerkonferencen med den Bemærkning, at „Londonerkonferencens indre danske Historie bliver vistnok aldrig skreven, medmindre Krieger — hvad jeg ikke tror¹⁾ — skulde have efterladt sig skriftlige Optegnelser derom“. En lignende Bemærkning fremsætter Topsøe i sine talentfuldt skrevne „Politiske Portrætstudier“ (Krieger p. 189) og tilføier, at „Ansvaret i denne Sag synes paa en ubegribelig Maade at fordele sig, at forsvinde, jo mere man søger at trænge ind i det“, men besynderligt vilde det dog være, om ikke en fremtidig Forsker, besjælet alene af Sandheden, skulde formaa at naa til Bunds i et saa nærliggende og skæbnesvangert Afsnit af Danmarks nyeste Historie og vinde fuld Klarhed over, hvorledes Skyld og Ansvar fordeler sig i denne Sag, først og fremmest for den store Feil at lade Konferencen skilles, uden at en Delingslinie var vedtagen.

¹⁾ De, der have staaet Krieger nær, mene dog anderledes. — En lignende Tvivl nærer Amtmand Bille med Hensyn til Opklaringen af Forhandlingerne med Hertugen af Cadore i 1870: „Cadore-Episoden vil næppe heller blive rigtigt opklaret, thi det er ikke rimeligt, at den danske Underhandler, Grev Frijs-Frijsenborg, derom skulde have nedskrevet Noget.“ Men selv om det havde sin Rigtighed med dette „ikke rimeligt“ — hvad det dog ikke har —, udelukkedes derved jo ikke, at der ad anden Vei kunde være bevaret Oplysning baade om Gangen i disse Forhandlinger og om det forskjellige Standpunkt, som indtoges af Medlemmerne af den daværende Regering med Hensyn til Danmarks Neutralitet.

Det Bidrag til „Londonerkonferencens indre danske Historie“, som jeg, ved hvad der er ladt til min Raadighed, seer mig istand til at give, har jeg ikke villet tilbageholde; og naar jeg har bestemt mig til allerede nu at udgive dette Bidrag, uden iøvrigt at komme ind paa den Sammenstilling, som Amtmand Bille i den berørte Artikel har foretaget af Andræs og Kriegers politiske Personlighed, er Grunden ikke blot den, at jeg kunde ønske saa snart som muligt at modbevise en Legende, der synes i Begreb med at danne sig om en Enighed mellem Andræ og Krieger paa Londonerkonferencen, men nok saa meget, at jeg ved i det sidste Aars Tid at være beskjæftiget med Læsningen af min Faders Breve og Papirer og ved at sætte mig ind i det Afsnit af Danmarks politiske Historie, hvortil dette Efterladenskab knytter sig, er kommen til Erkjendelse af, at den Biografi af Andræ med Bidrag til hans Tids Historie, som jeg paa Grundlag af dette Efterladenskab og endnu mere ved Hjælp af Andræs mundtlige Udtalelser til sine Nærmeste, i Forbindelse med Optegnelser for en lang Aarrække af hans Hustru — Optegnelser, der iøvrigt indtil faa Aar før Andræs Død vare ham ukjendte —, kunde ønske at give, let kunde voxte saaledes i Omfang, at jeg maa ansee det for tvivlsomt, om Helbred og Aar ogsaa ville tillade mig at naa frem til det Tidspunkt af Andræs Liv, hvor Brevvexlingen hører hjemme. Dertil kommer, at hverken min Broder eller jeg har nogen Nærstaaende, til hvem vi med Forvisning om fuld Forstaaelse af og Pietet for denne Arv kunne overdrage den, saa at jeg ogsaa af denne Grund har meent at maatte fravige den Betænkelighed, som jeg ellers kunde nære ved saa snart efter Begges Død — for Kriegers Vedkommende, som bekjendt, uden at efterlade sig Nærbeslægtede — at publicere disse Breve¹⁾.

Jeg udgiver den stedfundne Brevvexling ganske som den foreligger, alene med Udeladelse af en enkelt Sætning i et Brev fra Krieger (af 20de Juni), der refererer sig til nogle Nulevende, og under samme Hensyn med Udeladelse af nogle

¹⁾ Brevene ere nu af Andres Arvinger tilstillede Rigsarkivet.

faa (ialt 3) Ord i tvende af Andræs Breve (af 3die og 17de Mai); alle Udhævelser ere selvfølgelig Andræs og Kriegers, saaledes som de findes i Brevene, med enkelt eller dobbelt Streg under de paagjældende Ord; ligeledes er Begges Retskrivning bibeholdt — Andræ var, som det maaske vides, ingen Ven af den moderne Retskrivning — med Tilføielse i kritisk Klamme af enkelte Bogstaver i forkortede Ord, hvis Læsning maaske ellers kunde volde Vanskelighed. Hverken Andræ eller Krieger synes at have gjort Udkast, i hvert Fald ikke bevaret saadanne, til deres Breve; Andræ har vistnok skrevet sine paa lignende Maade, som han udarbejdede sine Taler: siddende i sin Lænestol eftertænkte han, hvad han vilde sige eller skrive, blot noterende for sig de enkelte Momenter.

Til bedre Forstaaelse har jeg i rette Tidsfølge mellem Kriegers Breve indskudt en kort Extrakt af Hovedpunkter i Forhandlingerne paa Konferencen og derved benyttet de „Protokoller over Londonerkonferencens Møder“, der i 1864 ere „trykt som Manuskript for Rigsraadets Medlemmer“. Men forøvrigt kan denne Extrakt, ganske afseet fra Forkortelser af den omstændelige diplomatiske Terminologi (til Ex. blot Statens Navn istedetfor den Befuldmægtigede for den vedkommende Stat) og en Sammentrængen af de spredte ensartede Udtalelser, jo ingenlunde ansees som fyldestgjørende for den, der nærmere vil kjende Forhandlingerne paa Møderne, og saadanne henvises da enten til hint „Manuskript“ eller til Forhandlingerne i Originalsproget, saaledes som disse findes optagne i „Historisk Tidsskrift“, 3. R. 4de Bind (1866).

London, d. 17de April 1864.

Kjære Andræ!

Inden det første Møde holdes af Conferentsen, vil jeg dog melde Dem, hvor aldeles min Forventning hjemmefra — at det Hele ikke fører til Noget — bekræfter sig, saavidt jeg kan dømme.

Først lad mig sige Dem, at selv en saa forsigtig og ængstelig Mand som Quaade troer fuldt og fast, at Alt var gaaet jævnt og efter vort Ønske i alt Væsentligt, hvis Kongen ikke var død. Jeg har jo næret denne Mening, men erkjendt, at jeg ganske vist savnede adskillige, ja mange Momenter til at bedømme, hvorvidt jeg havde Ret; De kan altsaa vide, at Quaades Autoritet her betyder noget for mig.

Men dernæst, siden Kongen er død, — den største Ulykke, der kunde hændes os efter Alles eenstemmige Vidnesbyrd — nu, ja nu er der aldeles ikke nogen Sandsynlighed for, at vi kunne naae noget Resultat paa Conferentsen i dette Øieblik.

Af Sympathier have vi fuldt op, men de hjælpe os ligesaa lidt som de garibaldiske Sympathier hjælpe Venedig. Latour d'Auvergne, en Typus paa en charmant Franskmand i den serieuse Form, siger: „Det er vist endnu for tidligt“. Brunnow, der forekommer mig mindre betydelig end hans Rygte, siger: „Der kommer vist ikke Noget ud deraf“. Efter tydske Aviser at dømme ville Preussen og Østerrig stille meget vidtgaaende Krav, der omfatte hele Slesvig; Russell paastaaer, at han ikke veed, hvad Preussen-Østerrig ville forlange; ikkun Hertugen af Cambridge sagde igaar til mig, at han troede, at man vilde

komme med en Fordring om en Deling. Vor Stilling vil jo meget afhænge af, hvorvidt Clarendon i Paris opnaaer en Art Overenskomst med Keiseren. Napoleon er meget ivrig for de tre nordiske Kroners Forening paa eet Hoved. Rusland er netop af denne Grund stærkt derimod, fordi det ikke vil unde Frankrig en saadan Allieret i Norden. (Hvad har dog ikke den gamle Napoleon paa sin Samvittighed?) Det forbausede mig, at Lord Clarendon i en Samtale, vi havde med ham, Dagen, før han reiste til Paris, kom frem med det Spørgsmaal, om Folket i Danmark og Sverrig vilde en dynastisk Union, og at han, da vi afviste det, som Noget, der laa udenfor al Betragtning, medmindre *la grande guerre* kom, svarede: „Hm, hm, — det vil jeg dog ikke sige, Rusland samtykker aldrig, men, men . . .“. Wachtmeister, som iøvrigt ikke nu troer paa nogen saadan Skandinavisme — han er en af vore redeligste Venner i det svenske Diplomatie — har fortalt mig, at han for nogle Aar siden til Prinds Christian og Prinds Oscar har udviklet — til begge i Forening vel at mærke — sin Anskuelse. Han vilde, at Sverrig skulde forandre sin Arvefølge og gjengive Kvinderne Arveretten; derpaa skulde Prinds Frederik ægte Prindsesse Lovisa, og Prinds Oscar have Holsteen som Nordens Vasal. Begge syntes tilsyneladende godt derom. Prinds — eller nu Kong Christian har vist alt maattet høre mange eventyrlige skandinaviske Planer. De skal se, der bliver ikke Andet for, end at De maa blive Skandinav, kjære Andræ! Hamiltons Erklæring har jo vakt stor Storm i Stockholm; jeg veed endnu ikke, om Manderstrøm falder. Men jeg frygter, at det i saa Fald bliver Bildt, Sparre etc., som komme ind, og ikke Hamilton; isaafald kunne vi maaskee opleve Blixen som svensk Minister i Kbhvn.

Min Kompliment til Deres Frue. Lad mig høre lidt fra Dem.

Deres hengivne

Fr. K.

Den 20de April 1864.

Londonerkonferencen aabnes, men da den Befuldmægtigede for det tyske Forbund er forhindret i at møde og under Hensyn hertil ligeledes Preussens og Østerrigs Befuldmægtigede, opsattes Prøvelsen af de Spørgsmaal, der skulle være Gjenstand for Konferencens Overveielser. indtil de nævnte Befuldmægtigede ere istand til at deltage, og det næste Møde berammes til d. 25de April.

Protokol No. 1. — Mødet d. 25de April 1864.

England foreslaar, understøttet af de neutrale Magter, en foreløbig Standsning af Fjendtlighederne: Danmark vil muligviis samtykke i at standse disse tillands og tilsøs, dog med Undtagelse af den allerede oprettede Blokade, hvis den østerrigsk-preussiske Hær afholder sig fra at hæve Krigskontributioner i de danske Territorier, som den holder besat.

26de April 1864.

Kjære Andræ!

Jeg har intet Væsentligt at melde Dem, men jeg har et meget levende Ønske om at høre Deres Opfattelse af hvad der er foregaaet ved Dybbøl. Er det saa, at vort Artilleri stadig har været saa underlegent selv i denne Stilling, der jo ansaaes for den bedste? Er det saa, at Ministeriet har nægtet Overkommandoen Tilladelse til at trække sig tilbage til Als? Hvad dømmer De om Als-Stillingen? Jeg trænger her i Samtale med forskjellige Mennesker til at have et paalideligt Vidnesbyrd.

De veed formodentlig, at det er paalagt os at tiltræde Forslaget om en Vaabenhvile paa Grundlag af den militære Status quo, med Vedligeholdelse af Blokaden.

Imod Forventning understøttede England, Frankrig og Rusland vor Fordring om Blokadens Opretholdelse, som et Element i den militære Status quo. Det saae ikke ud dertil ved det foreløbige Møde, inden Tydskerne kom, og Latour havde privat sagt, at vor Fordring var billig, men vi vilde ikke finde Soutien. Hvorledes det gaaer næste Gang, har jeg ikke nogen Mening om. Apponyi hjalp os ved Blokadespørgsmaalet ved at spørge, hvad Meningen var, om Blokaden skulde vedblive eller ophøre; Bernstorff var meget gnaven og ubehagelig. Forslaget er taget ad referendum af de tydske Fuldmægtige.

Det er temmelig umiskjendeligt, at Rusland ikke veier stort mere end Sverrig for Tiden. I Frankrig siges det reentud, og det mærkes paa Brunnow, idet han ved Alt, hvad han ytrer, tilføier, at han er saa betaget, saa *abimé* af Begivenhederne, der saa levende minde ham om Sebastopol o. s. v., at han aldeles ikke vil udøve noget Tryk paa os. Alt dreier sig da om, hvorvidt der kan tilveiebringes nogen Enighed mellem England og Frankrig. Og dette betvivles meget; Keiseren hænger stærkt ved sin Congrestanke, og pønser stadig paa den herværende Conferentses Udvidelse og Forflytning; ved hvilke Tryllemidler han da i Paris uden Krig vilde løse de forskjellige Spørgsmaal, ja det tilstaaer jeg gaaer langt over min Horizont. Men Alle bekræfte paa een Gang, at han meget nødig vil have Krig, og at han dog stærkt fastholder sin Congrestanke. I vor Sag har virkelig Hertugen af Coburg havt adskillig Indflydelse paa ham; det hele Afstemningsproject er efter hans Befaling kastet ud; det kommer ikke fra Drouyn de Lhuys. Hvad synes De om Forbudet mod Shakspearselskabet? Kan det virkelig være nødvendigt?

Lad mig nu see, at De sender Vedel til videre Befordring* et „levende“ Ord; lad mig høre, hvorledes De og Deres Familie har det, lad mig høre Deres rolige og sindige, paalidelige og sagkyndige Dom om Dybbøl og Als, lad mig høre, hvad De ellers har at lægge mig paa Sinde. Har De en virkelig god Idee til Napoleon, saa giv mig den; for nogle Aar siden gav De mig for Sp g et Budskab; i Aar kunde jeg virkelig have sendt ham et gennem Lord Clarendon, som gjerne havde bragt det for os. Hils Familien!

Deres hengivne

Fr. Krieger.

De seer dog vel Hall! Hils ham!

* Sender De det direkte, maa De sende det via G theborg-Hull.

d. 3die Mai 1864.

Kjære Krieger!

Deres lille Billet af 17de modtog jeg først d. 25de, og da jeg den n stpaaf lgende Dag talte med Vedel, fik jeg af ham den Underretning, at Brevene kun een Gang om Ugen gik herfra, og det uheldigvis hver Onsdag (altsaa netop Samtalens Dag), saa jeg først idag har været istand til at svare Dem. Jeg udvikler dette saa omstændeligt, for at kunne berøve Dem ethvert Paaskud til, paa Grund af Forsømmelighed fra min Side, at lade mig seigpines over Maade i den forventningsfulde Sp ending, hvormed vi her maa imødesee enhver Yttring fra De Herrens Areopagiter — (Areopagiter!).

I dette Øieblik modtager jeg et nyt lille Brev, for hvilket jeg hjerteligt takker Dem. Det er dateret 26de

April, og har altsaa atter været meget længe paa Veien. Det er heller ikke rosenrødt, skjøndt dog mindre trist end det foregaaende. Ere Udsigterne til, ved Hjælp af Conferencen, at faae en passende Fred, mindre end tilfredsstillende, saa forekommer det mig dog nu klart, at de blive aldeles fortvivlede, hvis Conferencen sluttet uden en definitiv Fred. At der ikke for denne Saison kan ventes Opførelsen af den store europæiske Krig er vist, og at Stykket maaskee henlægges for flere Aar forekommer mig idetmindste ingenlunde usandsynligt. At en speciel Krig for vor Skyld skulde blive begyndt, dersom Conferencen faaer Lov til at ende uden Fred for os, er dog nok ogsaa utroligt. Men blive vi saaledes ladte ene ligeoverfor Tydskland, saa er det klart for mig, at vor Stilling forværres uendeligt med hver Maaned, den forlænges. Preussens og Tydsklands Fordringer vilde stadigt voxe, og, hvad der er det værste, de ville forekomme Andre, selv os inclusive, stedse rimeligere og rimeligere. Derfor Fred, nu, og ingen Tro paa, at Frankrig og England, naar de ikke kunne bringes til nu at gribe til Vaaben for os, senere skulde have nogen Lyst dertil.

Hvad den ulykkelige Dybbøl-Catastrophe angaaer, saa have vi her en Prøve paa den Skjæbne, der alt kunde have rammet os ved Dannevirke. Lykkeligvis opførtes Tragoedien dog kun i formindsket Maalestok. For det første var det i hvert Fald kun en mindre Del af Hæren, 8 à 10,000 Mand, der udsattes for Tilintetgjørelsen, og for det andet var der ikke Tale om en saa godt som umulig Retraite paa 8 à 10 Mile for de sprængte Tropper, men kun om et ganske kort Tilbagetog paa 3 à 4000 Alen. Derfor have vi jo ogsaa kun mistet

circa 5000 Mand og ikke hele Hæren. Den egentlige Skyld for Ulykken er vistnok fordeelt paa Mange. Noget fuldkommen Paalideligt med Hensyn til Ministeriets Deel veed jeg ikke. Kun saa meget er vist, at Ordrene have været høist tvetydige, og saaledes affattede, at de af den Gerlach'ske (efter DAMEVIRKEHISTORIEN indsatte) Overcommando maatte forstaaes som fuldkommen bindende. Jeg har talt med en saaret, høiere Officier, som var gjennemtrængt af den meest levende Indignation. Han forsikkrer, at det i flere af de sidste Dage var complet Vanvid at rykke i Stillingen, der var fuldstændigt ruineret og saa godt som forsvarsløs. Ingen, paa hvis Dom der kunde lægges mindste Vægt, nærrede nogen afvigende Anskuelse. Faa Dage før Catastrophen havde han været i Hovedquarteret og talt med Flere, blandt andet længe med Rosen, som han var fortrolig med. Til ham (Officieren) var der gjentagende sagt, at Overcommandoen paa det meest Indtrængende havde gjort Stillingens sande Beskaffenhed gjældende, og nu ikke kunde sige noget Yderligere, men maatte lade det staae til indtil den 20de. Rosen særligt havde sagt, nu raader jeg Enhver til at tie og gjøre sin Pligt, men skulde Nogen af os være ilive efter Catastrophen, saa haaber jeg, at de Overlevende, naar Krigen er forbi, ville tale høit og tydeligt. I Hæren skal der nu være stor Forbittrelse mod den kjøbenhavnske Presse og de kjøbenhavnske Skraalere, som man troer regjere i Krigsministeriet.

At Preusserne have hurtigere end vi endt Reformen af deres Skytssystem er utvivlsomt. De erindrer nok fra Rigsraadet, at medens vi vare fuldkommen paa det Rene med Feltskytset, gjorde vi endnu stedse Forsøg med

Konstruktionerne af de svære riflede Kanoner. Men Hovedsagen er dog stedse, at ingen Stilling, og allermindst en flygtig befæstet Feltstilling, kan holde sig mere end en begrændset Tid ligeoverfor et alvorligt og med tilstrækkelig Overmagt gennemført Angreb. — Efter hvad der nu er skeet og efter den Tilstand, hvori Alt paa og ved Als befinder sig, troer jeg ikke paa Muligheden af at holde den mod et energisk Angreb. — Preusserne synes at frygte dette Angreb, men det er ogsaa muligt, at de kun ganske roligt oppebie den fuldstændige Tilendebringelse af deres Batterier, thi efter en stiltiende Overeenskomst synes det som om man paa begge Sider arbejder ugeneert og uforstyrret indtil videre. De veed nok, at jeg har fundet det utroligt, at man med Hensyn til Ruineringen af en eventuel Bro kunde stole paa Pantserskonnerten, som var bestemt til at rende den ned. Ikke fordi jeg tvivlede paa, at Broen fuldstændigt vilde kunne seiles ned, naar Fartøiet naaede den, men fordi jeg troede, at det med stor Lethed kunde skydes isænk længe forinden. Fra en meget paalidelig Haand erfarer jeg nu, at Artilleriet har bragt det til Erkjendelse, selv for Regjeringen her, at Broen ikke paa denne Maade kan naaes, og at det var fornuftigst ganske at opgive ethvert Forsøg med Esbern Snare (troer jeg, den hedder). — Summa Summarum. Ville Preusserne for Alvor tage Als, saa kunne de gjøre det i en Haandevending under de nuværende Forhold. Om Regjeringen, naar et Angreb forsøges, vil holde Stillingen, har jeg derimod ikke kunnet faae Vished om. Det vil da med Sikkerhed kunne antages at ville gaae galt.

Til Gjengjæld har man over Hals og Hoved rømmet Fredericia! At jeg i og for sig ikke har det Mindste

mod Rømningen af denne Karikaturfæstning, kan De nok vide, men for Udenforstaaende kommer en saa pludselig udført Foranstaltning lidt overraskende. Hvorfor har man lige indtil de sidste Dage overanstrengt sig i alle Retninger med at ville gjøre det Umulige (indrette den til et virkeligt Forsvar), og hvorfor, naar det endeligt indsees at være Umuligt, skeer Omslaget saa pludseligt, at der ikke gives Tid til en rolig Opgivelse af Pladsen. Imidlertid indrømmer jeg gjerne, at der kan have foreligget Oplysninger, som gjøre Hastværket forsvarligt, skjøndt jeg ikke ganske kan begribe, at de da forties, og skjøndt den Forklaring, at man i første Øieblik efter Dybbøl tabte Hovedet, ligger meget nær, naar man overhovedet indrømmer, at der var et Hoved at tabe.

At Preusserne gjøre sig betalte for Blokaden ved at udskrive Contributioner i Nørre-Jylland, har De vel seet. Det er en fiin Høflighed mod den høie Conference netop at vælge hertil dette Øieblik.

Er det sandt, at den østerrigske Flaade har faact Lov til at bombardere Kbhvn.?

Havde jeg endnu lidt Plads, saa skulde jeg udtale mig alvorligt om Skandinavismen. I en vis Betydning, naturligvis den gode, er jeg jo oprigtig Skandinav. Men det er min inderligste og urokkeligste Overbeviisning, at enhver nærmere Forbindelse i dette Øieblik vilde være en Forbandelse for Ideens fornuftige Gjennemførelse. Tro mig, under Overfladen findes nu en Samling af Had og Foragt*, som let kan bringes til at blusse op!

Deres hengivne

A.

* for stærkt: læs: Uvillie og Ringeagt.

Tag Delingen med Grændsen tæt syd for Flensborg, men med Fastholdelse af Eideren og af Kongeaaen og med fælleds Udenrigsm[inisterium], Armees og Flaades. En Heelstatsforsamling maa der være, men dens Myndighed er temmelig ligegyldig for den første Tid. De har vel hørt om de sidste skandinaviske Forslag fra C XV — !!

Protokol No. 2. — Mødet d. 4de Mai 1864.

Preussen og Østerrig erklære, at „hvis Danmark vægrer sig ved at hæve Blokaden, bliver enhver Discussion om en Vaabenhvile tillands og tilvands umulig og frugtesløs“; derimod ville de nævnte Magter, „hvis Danmark antager Blokadens samtidige Ophævelse“, forpligte sig til „ikke at lægge Hindringer i Veien for Handelen, Communicationen eller Administrationens regelmæssige Gang i de Dele af Jylland, der ere besatte af deres Armeer; til ikke at udskrive Krigscontributioner, men derimod at betale Alt, hvad der maatte blive leveret til de tyske Tropper, hvilke ikkun skulde vedblive at holde deres øieblikkelige strategiske Positioner besatte“.

Protokol No. 3. — Mødet d. 9de Mai 1864.

Konferencen bliver enig om en Maanedes Vaabenhvile tillands og tilvands fra d. 12te Mai at regne, paa Vilkaar bl. A., at Danmark samme Dag hæver Blokaden, at de krigførende Parter bevare deres respektive militære Stillinger tillands og tilvands, og at Preussen og Østerrig under Vaabenhvilen forpligte sig saaledes som i Mødet d. 4de Mai anført.

London, d. 10de Mai 1864.

Kjære Andræ!

I samme Time afsluttedes Vaabenhvilen og Niels Juel hævdede sin gamle Ære! Jeg er Dem taknemmelig for Deres Brev; jeg tør ikke idag med den tyske Post svare, som jeg ellers vilde, men jeg sender Dem et Exemplar af de tre „hemmelige“ Protokoller; Texten til den igaar vedtagne Maanedshvile vil jo blive offentliggjort strax.

Vedel vil kunne sige Dem, at der ogsaa kan skrives trygt over Gothenborg—Hull og hvilken Dag. Muligt maa det dog sendes gennem Udenrigsministeriet og den danske Konsul i Gøtheborg, da vort Postvæsens Skjødesløshed maaskee endnu ikke har bragt den direkte Brevforsendelse fra Kbhvn. til London ad denne Vei i Orden. Jeg beder Dem ikke forholde mig Deres Betragtninger over Skandinavismen; jeg vilde ønske, De virkelig var en god Skandinav, ikke blot i den næste Verden, men ogsaa i denne. Hav Uvillie mod C. XV, hav Ringagt mod Manderstrøm*, men hav Velvillie for Normændene og Agtelse for Svenskerne!

Af Deres Ytringer faaer jeg ud, at Gerlach er et Fæ, og hans Stabsofficerer — dog de mortuis nil nisi bene. Fredericia blev for tidligt rømt. — Det er utvivlsomt.

Øvrigt vil jeg kun sige idag: Tro ikke paa Muligheden af at opnaae det, De skrev til mig, jeg skulde tage. Paa Torsdag ville Tydskerne rimeligviis blive tvungne til at udtale deres foreløbige Fredsvilkaar; de ville nødig komme frem dermed.

Hils Deres Familie! Gamle Pam er maaskee tilsidst den Eneste, af hvem vi kunne vente Noget; hans Sygdomsanfald er ikke hævet endnu, men det gaaer fremad, om end langsomt. Hver Dag siges han død, saa han maa vel endelig komme sig.

Jeg forstaaer ikke ret, hvorfor De har skiftet Mening med Hensyn til Als. Jeg har her i Henhold til Deres Ord prædikeret Deres gamle Mening.

Deres hengivne

F. K.

* Maaskee er dog selv dette ufortjent.

London, d. 11te Mai 1864.

Kjære Andræ!

Jeg har været i en svar Fristelse, men mandelig overvundet den; dog er det nærmest Dem, der skal bære Ansvar. Havde De nogen Anelse om, at det skulde blive Dem, der holdt en beskyttende Haand over det engelske Ministerium, og navnlig over Russell, der næsten indtager Michelsens Standpunkt? Havde De ikke holdt saa stærkt paa Nødvendigheden af at holde Conferentsen ilive — ja hvem veed, hvad der da var skeet. Det er min Overbevisning, at det stod i vor Magt i Mandags at kaste det engelske Ministerium ud. Vi kunde have stillet saadanne Krav, at man her i England ikke ubetinget havde misbilliget det*, men at Tydskerne rimeligvis bestemt havde sagt Nei — det havde Russell ikke kunnet taale, og hele Ministeriet var sunket. Vi havde begjæret Instruxioner eller carte blanche; vi fik den Instrux, der har ført til Vaabenhvileaftalen; havde vi intet Svar faaet, eller carte blanche — ja det ønskede jeg i Grunden; men jeg er jo dog paa en Maade ret glad over, at Ansvar er taget fra os; om Experimentet havde bragt os nogen Fordeel, er jo uvist; hvem veed, hvad Derby—Disraeli—Peel fører i sit Skjold!

Imidlertid Situationen vender jo maaskee til en vis Grad tilbage, naar vi komme til Realiteten. Hvad Fortiden angaaer, vil jeg derfor blot sige: Veed De, at Palmerstons Cabinet vilde have optraadt krigerisk, alene, uden Frankrigs Bistand, i Slutningen af Januar, men standsedes af Dronningen; veed De, at Rusland har

* Man fandt sig i Alting, hvis vi blot tilbød Blokadens Ophør.

brugt voldsomme Trudsler imod Sverrig, hvis det sendte Hjælp? Men lad Fortiden foreløbigt hvile. Er det saa, at vi for enhver Pris skulle tage Fred paa Conferentsen, eller rettere — thi det vil vel Ingen sige — hvorlangt vil De gaae for at faa Fred paa Londonerconferentsen? Alternativet er naturligvis at lade Conferentsen briste og saa bede Keiser Napoleon om alene at optage Sagen, som Mediateur. Han er dog den Eneste, hvis Ord der tages noget Hensyn til i Tydskland, og det lader til, at Latour her skal spille en aldeles passiv Rolle; til England tages intet Hensyn, saalænge det ikke erklærer Krig; dertil har Russell bragt det. Det føle alle Englændere, og der begynder virkelig en Mulighed for Krig for at aftvætte denne Skam, men denne Mulighed er endnu langt fra Virkelighed. De Bifaldsraab, som Lord Robert Cecil fremkaldte i Fredags, og fremfor alt de Bifaldsraab, der ringede igjennem Huset, da Sir George Grey læste den anden telegrafiske Depeche *The Danes are victorious; Austrian frigate in flames etc., they are almost in english waters*, vare dog efter gamle Tactikeres Sigende noget ganske Usædvanligt, saa usædvanlige, at „Times“ er bleven betænkelig og advarer os Danske imod Overmod.

Altsaa udbeder jeg mig Deres yderligere Erklæring:

Sæt, at vi ikkun kunne faae en Personalunion mellem Danmark til Kongeaen og et tydsk Slesvig-Holsten-Lauenborg; eller

en Deling af Slesvig Nord for Flensborg; **Personal**-*union mellem de to nye Hoveddele Holsten-Slesvig og det ganske lidt udvidede Danmark,

* Deres Realunion er uden Mirakler umulig; en fælles Repræsentation er umulig; vil De tage Fællesabsolutisme?

vil De da tage dette (i Forbindelse med at udrede Krigsomkostninger o. s. v., som navnlig ville fordres af Østerrig),

eller vil De ikke da lade det komme an paa, hvad Napoleon vil byde os for en **fuldstændig** Afstaaelse af Holsten + lidt ganske lidt Slesvig til en tysk Fyrste.

Svar koldblodig, saaledes at De gaaer ind paa Spørgsmaalets **Forudsætning**. (Det skal glæde mig, hvis jeg seer Sagen for mørkt, men jeg troer det ikke saa lige, og i ethvert Fald, bortfalde Forudsætningerne, saa bortfalder og Svaret.)

Situationen her paa Conferentsen kan jo vexe; men hvorledes den er i dette Øieblik, vil De maaskee bedst føle, naar jeg siger Dem, at selv Brunnow omtaler det Alternativ: Afstaaelsen af Holsten og en lille Del af Slesvig til en tysk Fyrste. Da jeg (med Quaade) under alle mulige Forbehold sagde, at der dog aldrig kunde være Tale om Augustenborgeren, men det maatte da blive Oldenborgeren*, svarede han: Ja jeg veed saamæn ikke engang, „om de Herrer i Frankfurt vilde taale det“; de sige Nei. Jeg svarede noget heftigt, at Europa da ikke var kommet saavidt, at det skulde dandse efter de Frankfurterherrers Pibe. „Mein lieber Herr v. Krieger, es scheint fast so“, svarede han; „Det synes“, vedblev Brunnow, „som Palmerston og jeg ere de Eneste, der ere af en anden Mening, saa vi gjør vel bedst i begge to at trække os tilbage.“ Brunnow selv er aabenbart misfornøiet med sin Regje-

* Ved en Cession fra vor Konge under Stormagternes Sanktion — skal jeg tilføie: Hvis Befolkningen samtykker.

ring, der Ingenting siger ham; han er ikke længere „betroet“, og derfor ofte overladt til sig selv; han har i 14 Dage ikke haft nogen Instrux i vor Sag. Han er altsaa ofte noget forstemt. Mærkeligt er nok gamle Pam den Eneste, han her har Respekt for.

Svar mig nu snarest muligt oprigtigt og praktisk. Hils Deres Frue og Sønner, item Hall!

Deres hengivne

F. K.

E. Skr.¹⁾

Vi have nu faaet officiel Underretning om Østerrigs og Preussens Krav. 1) De ville fordre: Slesvigholsten-lauenborg, aldeles adskilt fra Danmark under Kong Christian,

2) Rendsborg Forbunds-fæstning,

3) En Kanal fra Nordsøen til Kiel. (Jeg kan ikke bestemt sige om Eckernførde eller Kiel tillige som tysk Flaadestation.)

Om Østerrig alt nu fordrer sine 20 Mill. fl. i Krigsomkostninger, vidste Russell ikke.

Subsidiært (i Virkeligheden principalt) foreslaaer Preussen en ny tysk Stat af Holsten og det sydlige Slesvig (uden at Grændsen kan opgives). Sandsynligviis for Oldenborgeren, der da afstaaer Oldenborg, for at Preussen kan gjennem Overenskomster med Hannover vinde et Jahdeterrain, der betyder Noget.

De Neutrale ville i bedste Fald anbefale Personalunion med en Deling af Slesvig; de ville ikke sige, hvor Grændsen skal drages.

Gortsh[akow] har skrevet, at Rusland kunde ikke

¹⁾ Denne Efterskrift, der findes paa et særkilt Stykke Papir, maa efter sit Indhold (ligesom ogsaa efter Papirets Beskaffenhed) antages at være medfulgt Kriegers foranstaaende Brev af 11te Mai.

gjøre Noget for Danmark, da Russell ved sine Udtalelser i det polske Spørgsmaal havde svækket Rusland saa stærkt!

Jeg tilføier endnu, at Conferentsens Sprængning, hvis den medfører det nuværende engelske Ministeriums Opløsning, ikke blot kunde faa Betydning for os, forsaavidt Toryerne kunde blive nødsagede til at gjøre Noget for at gjenvinde Englands tabte Indflydelse, men ogsaa fordi Napoleon har personlig Uvillie imod Russell og tildeels Palmerston. Det blotte Factum, at Toryerne kom til Roret, vilde bidrage til en god Forstaaelse imellem England og Frankrig, der ogsaa uden Krig kunde gavne os. Nu har England og Frankrig dyb Mistillid til hinanden, men Napoleon har Tillid til Derby, Malmesbury (den vordende Ambassadeur i Paris) og Udenrigsminister d'Israeli.

Maintenant: Svar, s'il vous plait.

Protokol Nr. 4. — Mødet d. 12te Mai 1864.

De tyske Magter erklære, at „førend de kunne inklade sig paa en Forhandling om Betingelserne for Gjenoprettelsen af Freden med Danmark, troe de at burde gjøre opmærksom paa, at de betragte Discussionens Terrain som fuldstændig frit for enhver Begrænsning som Følge af Forpligtelser, der kunne have bestaaet for Krigen imellem deres Regjeringer og Danmark“. De afvise Londonertraktaten som Forhandlingsgrundlag, idet Krigen har ophævet Tydsklands Forpligtelser mod Danmark i Anledning af denne Traktat; heller ikke vil det være de tyske Magter muligt at gaae ind paa Overenskomsterne af 1851—52 som Grundlag for Fredsforhandlingerne. De neutrale Magter, der ikke kunne gaae ind paa disse Paastande, ønske at kjende Beskaffenheden af den Ordning, som man foreslaaer at sætte istedetfor Londonertraktaten, men de tyske Magter ville ikke fremsætte positive Forslag, førend det foreløbige Spørgsmaal om Londonertraktatens Gyldighed er afgjort.

Kjære Andræ!

I sidste Øieblik før Posten gaaer til Hull faaer jeg Udkast til Protokollen Nr. 4, og sender Dem det tillige med Nr. 3.

13de Mai 1864.

Deres hengivne

F. K.

Jeg haaber, De har faaet mit nylig sendte Brev. Lord Russell er under al Kritik.

Kjøbenhavn, d. 17de Mai 1864.

Kjære Krieger!

Først og fremmest min oprigtige Tak for de 2 Breve med tilhørende Bilag, skjøndt de jo rigtignok vare utiladeligt sorte. At De gik ind paa Vaabenhvilen, anseer jeg naturligviis for rigtigt, thi selv om dens Forkastelse i gunstigste Tilfælde havde medført et engelsk Tori-Ministerium, saa var det jo dog — som De selv bemærker — overmaade tvivlsomt, hvad et saadant førte i sit Skjold. Saa meget er vist, at det jo langt fra kunde føle sig saa bundet ligeoverfor vor Sag, som det nuværende Ministerium, hvis Tilbøielighed til Krig — for at aftvætte den almindeligt fulte Ydmygelse — maa-skee dog nok ogsaa turde være, og af Vedkommende maa antages at være, idetmindste ligesaa stor.

Til en bedre Forstaaelse med Frankrig sætter jeg — som jo rigtignok ikke befinder mig i Politikens høie Regioner, men kun indmuret i Nr. 7 paa Østerbro — slet intet Haab. Fra mit Østerbro-Stade forekommer det mig nemlig klart, at det store Spørgsmaalstegn i

Paris deels vil have Fred med Tydskland à tout prix, deels er fuldstændigt gaaet ind i den gamle franske Politik, at ville cajolere Smaamagterne ligeoverfor Preussen og Østerrig og at ville arbeide — vistnok vanvittigt — paa en moderniseret Udgave af Rhinforbundet. — Hermed kunde det jo vel stemme meget skjønt, foreløbigt at gjøre Holsteen + Sydslesvig (til en Grændselinie, som dog nok turde blive mindre gunstig end det nu synes) ganske uafhængigt af Danmark og til et nationalt-demokratisk Mønster-Storhertugdømme. — For mig er dette Danmarks Undergang om føie Tid, og det saa meget desto sikkrere og hurtigere, som Grændselinien blev sydligere. — At den tredie slesvigske Krig vilde følge hurtigt paa den anden, forekommer mig afgjort, naar vor bittreste Fjende har faaet en saa gunstig Stilling paa selve Halvøen. Betingelse over alle andre Betingelser, den virkelige absolute Betingelse, er Kongen af Danmarks Herredømme lige indtil Elben. — Overhovedet maa jeg bemærke, at Valget mellem 1) Kongeriget + Nordslesvig forbundet under samme Konge med Holsteen + Sydslesvig, og 2) Kongeriget + Slesvig til en sydligere Grændselinie med et uafhængigt og afgjort fjendtligt Slesvigholsteen — for mig ikke kan frembyde den fjerneste Anledning til Tvivl, og det selv om Nr. 1 realiseredes under den usleste og urimeligste af alle Former, nemlig reduceret til en blot og bar Personalunion. — Men hvor meget vor Sag vistnok er bleven forværret ved Opgivelsen af den gamle Heelstat, saa kan jeg dog endnu ikke slippe Haabet om, at det maa kunne lykkes at bevare Fælleddskabet for Diplomatie, Flaade og Hær, og skulde dette kunne skee, om endog kun under en nær til Absolu-

tisme grændsende Forfatning for disse Anliggender (en reen Absolutisme er jo umulig i vor Tid), saa var i mine Øine uhyre meget frelst. Der er to Ting, paa hvilke jeg ikke let kan bringes til at troe. Den ene er Realisationen af den tydske Eenhedsstat, og den anden, den nationale Forskjelligheds absolute Uforligelighed med Fælledsskab paa Statens Omraade. Naar den nuværende Nationalitetsruus er dunstet bort, saa vil den fælleds Konge finde det let atter at samle de adsplittede Dele, naar disse blot ikke ere definitivt afgivne til Andre. Og i den nærmeste Tid, hvor de paagjældende nationale Spørgsmaal have saa stor Betydning, vil jo netop den nordligere Grændselinie i Slesvig fremkalde Fred, den sydlige en uafbrudt fortsat Agitation, som vi fuldstændigt ville ligge under for, naar et fjendtligt Slesvig-Holsteen, støttet paa det fanatiserede Tydskland, puster til Ilden af alle Kræfter. Hvor meget det end ligner en Paradox, saa troer jeg det dog rigtigt, at i samme Grad som Forbindelsen ophæves imellem den nordlige og den sydlige Deel af Monarchiet, i samme Grad maa Grændselinien i Slesvig taales nordligere. Med en lykkeligt gennemført Heelstatsforfatning kunde maaske det hele Slesvig bevares under afgjort dansk (nationalt) Indflydelse, med den nu opnaaelige løsere Forbindelse den nordlige Deel (uden de omtvistede blandede Districter), med et udsondret fjendtligt Slesvig-Holsteen er sandsynligviis hele Slesvig tabt — det vil naturligviis sige om nogle faa Aar ved næste Krig.

At der, uagtet al min Fredelighed, dog er Betingelser, paa hvilke jeg raader til at give det haanligste Afslag, er en Selvfølge. Hertil maa jeg regne Fordringen om 20 fl. Millioner Krigsomkostninger for Østerrig,

og dette naturligviis ikke endda saa meget for de tyve Millioners Skyld, som fordi det vilde indeholde en altfor dyb Krænkelse, og fordi det vilde være Indrømmelsen af det allerfarligste Princip. Den eneste Dæmper paa rovbegjærlige Naboers Plyndringsforsøg er jo dog, at selve Udførelsen af disse er forbunden med ikke ubetydelige Anstrængelser. Og denne Dæmper maa paa ingen Maade tages bort.

Med Hensyn til min Skandinavisme gjør De mig høilig Uret. Jeg nærer mere end Velvillie mod Nordmændene, med hvem vi i henved et halvt Aartusinde have dannet eet Folk. Det samme er naturligviis Tilfældet med vore ældste bortrøvede Danske i Skaane, Halland, Blekinge &c. &c., men jeg indrømmer gjerne, at mine Følelser ere mindre varme for Svenskerne i det Hele, og at de ere mere end kjølige for svensk Politik, og at heller ikke de allersidste Begivenheder i denne Henseende have omvendt mig. Imidlertid ønsker jeg en fornuftig Forbindelse med Norge og Sverrig, det vil sige en saadan, hvori vor Eiendommelighed og nationale Selvstændighed bevares. Kun troer jeg, at aldrig noget Øieblik vilde være ugunstigere til at gjøre Forsøg i denne Retning end netop det nuværende. Alle Fredsbetingelser for os (og dermed tillige for Norden) vilde blive ugunstigere og haardere, naar man troede at kunne glide let hen over Tilintetgjørelsen af det „danske Monarchie“, fordi den resterende Stump kunde finde Plads i et sammenkunstlet „Skandinavien“, og dernæst vilde Forbandelse hvile over selve Forbindelsen, begyndt som integrerende Deel af Fredsværket, ligesom den — sans comparaison — hvilede over Bourbonnerne, fordi deres Throne støttede sig paa Fædrelandets Ydmygelse, lige-

som vort Skandinavien vilde støtte sig paa hvad der i Manges Øine erholdt Udseendet af en ved svensk Forræderie fremkaldt Tilintetgjørelse af vort Fædreland. De kjender naturligviis de sidste utrolige Skridt fra C XV, hans Breve til Kongen og Monrad &c. &c., hvilke, saavidt jeg har kunnet erfare, dog ogsaa ere forekomne vore meest fanatiske Skandinaver at gaae over alle tilladelige Grændser.

Hvad Als angaaer, saa maa Deres Formening om at jeg havde forandret min Anskuelse om dens Fæsthed, sandsynligviis beroe paa lidt Misforstaaelse. Nøie erindrer jeg ikke hvad jeg sidst skrev, men det skulde i hvert Fald have været, at, uagtet Stillingens naturlige Fæsthed, saa vare Forholdene i den første Tid efter den ulykkelige Dybbøl-Affaire dog saadanne, at den ikke kunde holdes mod et energisk ført Angreb af Preusserne. Med Hensyn til Fredericia veed jeg nu bestemt, at Commandantskabet der aldeles ikke var bleven spurgt om Rømningen, og at man fra Krigsministeriet gav meget bidske og absolute Svar, da der blev bedet om nærmere Forklaring angaaende Ordren om den ufortøvede Opgivelse af Fæstningen.

Den lille Sø-Affaire var jo ret et oplivende Pust og som kom til den allerbeleiligste Tid, ikke blot for vor Marine, der høiligt trængte til den, men ogsaa for Udlandet, hvor man havde gjort saa uhyre Blæst af de to østerrigske Fregatter. *Naturam furca pellas ex &c.* kan man med Føie sige om os. Ikke saa snart var Efterretningen om denne, dog i og for sig mindre betydelige Træfning (med Overmagt paa vor Side og uden Tab af en eneste blot saaret Officier) bleven bekjendt, førend der opstod en ganske ellevild Jubel, der neppe kunde

have været større ved den virkelige Niels Juels Bedrifter. De tilbagevendte Skibe maatte modtages med uhyre Begeistring og Kongen med Storkorset til Capitain Suenson, der selv meget jevnt og passende sagde til Folk paa Toldboden: „Lad os dog bare ikke gjøre for meget af det“. Igaar og idag skulle flere Tusinder af Landhæren være ankomne hertil Byen uden at Nogen har tænkt sig det mindste forpligtet til Anerkjendelse. Vil De forøvrigt ikke spørge Deres engelske Venner, hvorledes det gaaer an, at et fjendtligt Skib under Kamp søger Fristed paa engelsk Grund, og dernæst, naar Faren er forbi, uhindret drager bort.

Pludseligt seer jeg mig ved Enden af Papiret. Jeg faaer derfor neppe Plads til endnu at sende Dem alle de mangfoldige Ønsker og Hilsener fra min Kone og fra Alle her, men fremfor Alle dog fra Deres hengivne

A.

Protokol No. 5. — Mødet d. 17de Mai 1864.

Som Grundlag skikket til at tilveiebringe en fast og varig Fred afgive de tyske Befuldmægtigede en Fælleserklæring, der forlanger „Hertugdømmernes fuldstændige politiske Uafhængighed og deres nøie Sammenslutning ved fælles Institutioner“, og Forslaget præciseres nærmere saaledes, at det „tilsigter Hertugdømmernes fuldstændige Autonomi med fælles Institutioner og en fuldstændig saavel politisk som administrativ Uafhængighed“. „Hvad Arvespørgsmaalet angaaer, er det forblevet aabent, da Forbundet ikkun har udsat dets Løsning uden at udtale sig over Kongen af Danmarks Rettigheder.“ England bemærker, at „skjøndt de tyske Magter ikke længere betragte Traktaten af 1852 som gyldig mellem sig og Danmark, ansee de andre undertegnende Magter den bestandig som gjensidig forpligtende“, og betragter ligesom Frankrig „Forslaget som havende til Hensigt at tilveiebringe en fuldstændig Adskillelse mellem Hertugdømmerne og den danske Krone, tiltrods for de Forbehold, der ere blevne tagne med Hensyn til Arvespørgsmaalet“. Danmark

erklærer „Forslaget for aldeles uantageligt, selv under den Forudsætning, at en Forbundsbeslutning anerkjendte Hs. Maj. Kongen af Danmarks Rettigheder“; det „har ikke ophørt at forudsætte, at de i Vinteren 1851—52 mellem Danmark og de to tyske Stormagter truffne Aftaler vilde danne Grundlaget for Conferencens Forhandlinger“, om det end „ikke ubetinget har udelukket fra Forhandlingerne en paa et andet Grundlag hvilende Overeenskomst“.

Den 18de Mai.

Kjære Andræ!

Idag — en frygtelig Forstyrrelses — Postdag har jeg kun Tid til at sende Dem Prot. Nr. 4 og sige Dem, at den 28de Mai vil enten Forslaget om fuld Afstaaelse af Holsten, Lauenborg + Slesvig Syd for Dannevirke-linien* komme til Forhandling eller Conferentsen efter al Sandsynlighed briste. Hvad foretrækker De?

Deres hengivne

F. K.

Tydskerne forlangte igaar om ikke i Ord saa dog i Virkelighed hele Slesvigs og Holstens absolute Afstaaelse.

* Den nye Stats Befolkning vælger sin Fyrste. Der paalægges den Servituter sigtende til at forhindre store militære Etablissementer i Kiel og Rendsborg.

Den 24de Mai 1864.

Ved Modtagelsen af Brevpakken fra den
18de Mai 1864.

Kjære Krieger!

Omendskjøndt jeg idag i min Usselhed — Hoved caput, Bryst caput, Hals caput!! &c. &c. — kun kan tilskrive Dem 2 Ord, dersom der ellers skal være noget Haab om, at Brevet kommer med den afgaaende Cou-

reer, og omendskjøndt jeg vel tør stole paa, at De nu har modtaget min sidste Epistel, hvori jeg, saa godt jeg formaaede, udviklede min uforbeholdne Opfattelse af Forholdene — betragtede fra min Lænestol, Østerbro Nr. 7 — saa vilde jeg dog aldrig kunne forsvare, at tilbageholde disse to Ord:

Lad briste!!

At vi godvilligt skulde underskrive vor forsmædelige Tilintetgjørelse forinden det foreligger constateret, at Frankrig, Rusland og England — Sverrig tager jeg intet Hensyn til — svigter de høitideligst indgaaede Tractater — Londonerprotocol og slesvigske Garantier tilsammen — det er dog altfor stærkt!

Er det tilstrækkeligt godtgjort, at Voldsherredømme fremtidigt skal være det nye Europas øverste Magt, at Tractater ere uden nogensomhelst Gyldighed — nu ja! saa er det en given Sag at vi maa bøie os for den tyve Gange Stærkere, og vi kunne da gjøre det uden at have forraadt os selv.

Kongens Herredømme over det hele Monarchie maa indtil da være absolut Betingelse.

Dixi et salvavi animam meam!

Deres hengivne

A.

London, d. 27de Mai 1864.

Kjære Andræ!

Tak for Deres Brev! Jeg er nys hjemkommen fra Paris, hvor jeg har fundet i Drouyn et værdigt Sidestykke til Lord John. Om der er mere Villie i Centrum, det

er skjult for mig — og jeg troer i Grunden og for Beust. Dr[ouyn] er kun en Skriverkarl. Jeg har ikke skildret Forholdene sidst for sorte, og derfor g or det mig ondt, at De i Deres Svar gaaer uden om mine Foruds etninger. Men jeg er glad over, at De nu ikke l engere* anseer det for saa let for Preusserne at tage Als. Jeg er ligeledes enig med Dem i, at det skandinaviske Sp ragsmaal maa slumre under disse Fredsunderhandlinger — for snart desto stærkere at vaagne.

Jeg gjentager Dem: Londonertractatens Opretholdelse er en Umulighed, en F ellesrepr esentation for hele Monarchiet (f elles H er, f elles Marine, f elles Finantser) forsaavidt man kan bruge et saa hyperbolisk Udtryk, en **dobbelt Umulighed**.

Andre Udg[aver] af Protokollen er sendt Dem.

I stor Hast

Deres hengivne

F. K.

* d. v. s. da det f erste Indtryk af Dybb ludfaldet er overvundet i H eren.

Protokol No. 6. — Modet den 28de Mai 1864.

Osterrig opl ser et Forslag, i hvilket de allierede Krigsmagter i Forening med det tyske Forbund, efterat Preussens og Østerrigs Fordringer af 17de Mai ere blevne erkl erede aldeles uantagelige af Danmark. „selv under Foruds etning af, at en Beslutning af Forbundsdagen indr ommede Hans Majest et Kongen af Danmarks Successionsrettigheder i Hertugd ommerne“. „forlange Hertugd ommerne Slesvigs og Holsteens fuldst endige Adskillelse fra Kongeriget Danmark og deres Forening til een Stat under Arveprinsen af Slesvig-Holsten-Sonderborg-Augustenborgs Souverainetet“. England erkl erer, at Elementerne til en fast og varig Fred ikke kunne findes „hverken i Forpligtelserne af 1851—52“, „ei heller i Fortolkningen af et dunkelt og indviklet Retssp ragsmaal“. „For at forebygge Strid for

Fremtiden og tilfredsstillende Tydskland turde det være nødvendigt fuldstændig at adskille Holsteen, Lauenborg og den sydlige Deel af Slesvig fra det danske Monarki." Grændselinien drages ikke nordligere end fra Sliens Munding og langs Danevirkelinien; paa det af Danmark afstaaede Territorium maa det tydske Forbund ikke oprette eller vedligeholde Fæstninger, ei heller indrette befæstede Havne; Statsgjelden opgøres ved en billig Overenskomst; Østerrig, Preussen og det tydske Forbund afstaa fra enhver Ret til Indblanding i Danmarks indre Anliggender; Danmarks Uafhængighed garanteres af de europæiske Stormagter, og det bør vedtages, at Holsteens, Lauenborgs og den til Holsteen knyttede sydlige Deel af Slesvigs fremtidige Vilkaar ikke bliver ordnet uden deres eget Samtykke. Frankrig støtter dette M glingsforslag, der er bygget paa Nationalitetsprincippet. Rusland anerkjender Englands gode Hensigt. „men saalænge som Bestemmelserne i Londonertractaten bevare for Danmark, som for de neutrale Magter, deres obligatoriske Kraft, maa Ruslands Befuldmægtigede vægre sig ved at tage Deel i en efter hans Anskuelse forhastet Raadsl gning angaaende Landsdeles fremtidige Vilkaar, paa hvilke Hans Majestæt Kongen af Danmark ikke har givet Afkald". Under den videre Forhandling erklære de danske Befuldmægtigede sig ikke i Stand til allerede nu at discutere Englands Forslag, men love at bringe det til deres Regerings Kundskab. De tydske Magter ville sandsynligviis kunne betragte Lauenborg „som et Erstatningsobject for en Deel af Hertugdømmet Slesvigs nordlige Territorium", men den foreslaaede Demarkationslinie opfylder ikke Hensigten.

London, d. 29de Mai 1864.

Kjære Andr e!

Situationen er nu omsider bleven denne. Efterat Grev Apponyi først i Gaarsm det havde — paa Tydsklands Vegne — forlangt hele Slesvig og Holsten udleveret til Augustenborgeren (Apponyi var udset til denne Erklæring for at vise  sterrigs Nullitet, dets absolute Underdanighed —), foreslog den engelske Regering, støttet af alle de Neutrale (Brunnow, som gammel Diplomat, forudsatte dog for Skinnets Skyld Danmarks Samtykke), at Kongen af Danmark skulde afstaa Lauenborg, Holsten og Sydslesvig indtil Slien og Danne-

virkelinien. Den nye tyske Stat skulde selv raade for sin Skjæbne, men maatte ikke have Forbundsfastninger eller befæstede Forbundshavne; det lille Danmark, der blev tilbage, skulde garanteres af Stormagterne og være fri for al tysk Indblanding o. s. v. Vedel har Texten til Erklæringen; naar Protocoludkastet kommer, skal jeg sende Dem det. Jeg kunde nu maaskee bedaare Dem med den Forsikkring, at den nye Stat vilde vælge Kong Christian IX til sin Souverain. Dog — denne Paastand vil jeg ikke opstille; der gives dem, der ere ikke langt fra at troe derpaa, og det her i London. Jeg kunde trøste Dem med den Forsikkring, at Forslaget vil blive forkastet af Tydskland. Det er ikke usandsynligt; navnlig vil Grændselinien og Servitutspørgsmaalet volde store, maaskee uovervindelige Vanskeligheder. Hvad foretrækker De nu: 1) disse Vilkaar, eller 2) Opgivelse af Servituterne og Grændseliniens Oprykning mod Nord, 3) eller Krig. Jeg personlig vil, hvis jeg faaer Lov dertil, tage disse Vilkaar. Kan jeg ikke faae dem, vil jeg for min Del have Krigens Fornyelse. Det eneste Punkt, hvor jeg vakler (— men det bekjender jeg kun til Dem, og beder om et aldeles fordomsfrit Svar), det er med Hensyn til de militære Servituter, der skulde paalægges den nye Stat. Det forekommer mig stundom, som det mere interesserer Frankrig og Sverrig end os, at der ikke er Forbundsfastninger eller Forbunds-krigshavne i Rendsborg og Kiel. Men paa den anden Side er Sverrigs Interesse ogsaa min, i det Mindste i dette Stykke.

Altsaa jeg maa betragte Krigens Gjenoplægelse som rimelig. Ere vi beredte? Nu er De igjen ansvarlig for Krigsministeriet. Iblandt det Gode, som Drouyn sagde, var den smukke Maade, hvorpaa han omtalte vort For-

svar; han sagde meget bestemt, at ikkun dette vort Forsvar havde skaffet vor Sag nogen Popularitet i Frankrig. Dette bekræftedes mig fra de forskjelligste Sider. Men altid kom man tilbage til vort Artillerie! Det er i Grunden utroligt, at netop vi skulde komme i den Grad tilkort, vi som have havt den ene Artilleriofficer efter den anden til Krigsminister eller Directeur i Krigsministeriet. Der have I allesammen et tungt Ansvar — altid opsætte! aldrig tage en Beslutning.

E. Skr. En lang Samtale med Latour d'Auvergne, som paastaaer, at Tydskerne ere rasende, og aldrig ville indrømme Dannevirkelinien [de Tydske ville beholde Landet til Flensborg *inclusive*] bringer mig til at spørge: Gives der nogen rimelig militær Grændse Syd for Flensborg undtagen netop Slien-Dannevirke?

Min Compliment til Deres Frue og min Hilsen til Sønnerne.

Deres hengivne

Kr.

Hvis Hall — hvad jeg betvivler — har Lyst til at l se Protokollerne, saa lader De ham jo laane dem, ikke sandt!

Protokollen trænger som sædvanligt til adskillig Forbedring for vort Vkke. Tak for Deres Brev! Men forklar mig lidt tydeligere Deres

„Lad briste“

jo f r jo heller! Hvad skal briste?

London, d. 1ste Juni.¹⁾

¹⁾ Disse Linier findes paa et s rskilt Stykke Papir, der maa antages at have medfulgt den omhandlede Protokol.

Protokol No. 7. — Mødet d. 2den Juni 1864.

Danmark erklærer, at „dersom de europæiske Magter virkelig ville opgive Londonertractaten“, vil det „for at forebygge en Gjenoptagelse af Fjendtlighederne, ikke modsætte sig en territorial Afstaaelse“ efter en Grændse, der under Forhandlingerne nærmere opgives som „en Linie, der er draget Syd for Ekernfærde og Syd for Byen Slesvig, og som derpaa følger Danevirkelinien indtil Frederiksstad“, dog kun under den Forudsætning, at det derved „ikke alene opnaaer Fred, men ogsaa en uafhængig og fuldkommen selvstændig Tilværelse for det Tiloversblevne“, og „paa den Betingelse, at de afstaaede Territoriers fremtidige Skjæbne ikke fastsættes uden deres eget Samtykke“. „Den danske Regjering antager derfor i Principet det af Grev Russell i det foregaaende Møde fremsatte Forslag.“ De tyske Magter formene, at „det først er nødvendigt at komme overeens om en Forlængelse af Vaabenhvilen“, idet den preussiske Befuldmægtigede iøvrigt med Hensyn til det engelske Forslag troer at kunne meddele, at de tyske Befuldmægtigedes Instruktioner „bemyndige dem til at foreslaae en Demarcationslinie, som vilde være at drage mellem Aabenraa og Tønder“, og senere under Discussionen tilføjer, at han ikke er bemyndiget til at foreslaae nogen anden Linie end den nævnte, men at han og hans Collega ville „være tilbøielige til at anbefale deres Regjering Antagelsen af en Linie, der skulde udgaae fra Flensborg Fjord, Nord for Byen Flensborg, gaae Nord om Tønder og ende ved Høier, og som skulde indbefatte de frisiske Øer i den Deel af Hertugdømmet, der vilde være at forene med Tyskland“. De danske Befuldmægtigede finde denne Linie uantagelig. De neutrale Magter fastholde den af England foreslaaede Slinie. Mødet slutter med Discussion om en Forlængelse af Vaabenhvilen, som Preussen ønsker skal være saa udstrakt som mulig ved Opsigelse med 4 Ugers Frist, men som Danmark paa Underhandlingernes nærværende Standpunkt erklærer det vanskeligt at gaa ind paa.

London, d. 3die Juni 64.

Kjære Andræ!

Jeg sender Dem den endelige Protokol over Mødet d. 28de Mai. Vi have (uden Tydskerne) havt en Samtale med de Neutrale d. 1ste Juni*, hvori jeg meget

* D. 31te Mai vare Tydskerne samlede med de Neutrale uden os. Latour var meget brav.

skarpt foreholdt dem det Spørgsmaal, om den europæiske Retsbevidsthed kunde taale det Stød, som Til-sidesættelsen af Londonertractaten og de gamle slesvigske Tractater og Garantier vilde medføre. Alle meente, at da der dog ikke længere existerede nogen europæisk Folke-ret, kunde det ikke nytte os at paaberaabe os vore Do-kumenter. Min Tiltale var temmelig skarp, men dog høflig. Clarendon svarede bl. A.: De troer, at Europa dog tilsidst vil „skamme sig“ (— det var hans Ord, min Tanke); men De tager Feil.

Dermed var Sagen jo afgjort, i Forbindelse med hvad der var skeet i de to foregaaende Møder. Vi af-gave da i Mødet den 2den Juni den i vedlagte Protokol-udkast optagne Erklæring. Den vil næppe tilfredsstille Dem; men Opgaven er sandelig ikke let, og den er dob-belt vanskelig med en saa ængstelig Mand, som den første Fuldmægtig. Den storartede russiske Comedie, som opførtes af Brunnow og Colleger, er i sin Genre maaske det Allerskandaleuseste. Brunnow har nu kun Øie for hvad han kalder Londonertractatens svage Sider; tving mig ikke til at fremstille dem, siger han hvert Øieblik.

Keiseren har i Paris sagt, at han ikke troede, at vi kunde faa Slielinien, men han troede, at vi kunde faa en Linie umiddelbart Syd for Flensborg til Husum; „det var den bedste, vi kunde faae. Tag den!“ Latour har imidlertid hidtil været brav og holdt paa Slie-Dannevirke-linien. Tydskerne ville hidtil kun give os de Districter, hvor der i sin Tid var dansk Kirkesprog, alt-saa Nord for Tønder og Flensborg. Men kunne de gaae til Syd for Flensborg, kunne de og gaae til Slien. Dog — jeg troer ikke paa, at de ville gaae Syd for Flens-

borg, og jeg holder paa, at vi betragte Russells Forslag som vort Ultimatum; jeg holder derfor ogsaa paa, at vi ikke tilstaae de 14 Dages Vaabenhvile, medmindre Russell forpligter sig til ikke at anbefale os nye Indrømmelser. Vil han ikke det, saa synes mig, det er ligesaa godt, det Hele brister d. 12te Juni, som at det brister d. 26de Juni.

Deres Ord „lad briste“ lyder i mine Øren bestandigt; de have havt en stor Indflydelse paa mig. Jeg kan ikke forstaae dem anderledes end at Conferentsen bør springe i Luften, hvis der fordres det Umulige af os. Jeg seer vel, at De siger, at vi ikke kunne taale den sydligere Grændse, og at vi maae bøie os, naar det er givet, at Europa ingen Ret anerkjender. Men jeg kan ikke troe, at De vil for Alvor sige, at vi, fordi vi ikke staae ved Elben med Forbundslænker om Foden, derfor skulle være aldeles ligegyldige ved Grændsen i Slesvig. Og De veed da saa godt som Nogen, at Europa ikke sætter sig i Bevægelse for den Lade og Forsagte; der Intet vil vove. Men hvad vilde jeg ikke give for at kunne tale med Dem i disse Dage. Det er et alvorligt Moment i vor Historie, det alvorligste, vi have kjendt.

Hils fra Deres hengivne

F. K.

Vil De ikke nok besørge det Indlagte.

Protokol No. 8. — Mødet d. 6te Juni 1864.

Danmark vil samtykke i en Forlængelse af Vaabenhvilen paa 14 Dage fra d. 12te Juni at regne. De neutrale Magter støtte Forslaget, hvorimod Preussen ikke kan indgaa paa en kortere Forlængelse end 2 Maaneder; dog vil den preussiske Befuldmægtigede ei vægre

sig ved at gjøre sin Regjering bekendt med Forslaget, men troer bestemt at maatte erklære, at „der ikke under nogen Betingelse vil kunne være Spørgsmaal om en fremtidig Forlængelse af Vaabenhvilen paa 14 Dage ad Gangen“.

London, d. 8de Juni 1864.

Kjære Andræ!

Situationen er denne i faa Ord. Vi have tvunget Russell til at fastholde Forslaget af 28de Mai ved at betinge vort Samtykke til 14 Dages Vaabenhvileforlængelse af et Løfte, at den engelske Regjering ikke vilde stille endnu slettere Betingelser. Russell gik ind herpaa, fordi vi havde ham i vor Vold; ellers var han kastet ud i Underhuset. Nu nægte Preusserne en saa kort Forlængelse. Men i denne Maaned maa det afgjøres, om det engelske Parlament vil tillade en activere Optræden fra Englands Side. Jeg lover Intet, men det er nu, at det skal afgjøres. I Frankrig pønses paa den Linie (Cappel—Husum), jeg drog paa Drouyns Kaart, da jeg forudsatte Londonertractatens Opretholdelse. Om vi kunne faae Cappel—Husum, om vi da skulle tage den, afgjør ikke jeg.

Jeg længes efter at høre af Dem; trods alle Meningsforskjelligheder veed De, hvor megen Pris jeg sætter paa Deres Dom, naar jeg blot kan faa Dem til at erkjende Tingenes virkelige Stilling. — Efter Kauffmann har jeg jo aldeles Ret i, at vor Ulykke især bestaaer i den slette Ledelse af Soldaterne i Krigen. Lad Reich dog skaffe os en virkelig Overcommando!

8de Juni.

Deres hengivne

F. Kr.

Den 13de Juni 1864.

Kjære Krieger!

De undrer Dem vist over min lange Taushed, som jeg derfor maa begynde med at forklare. Netop som jeg var i Begreb med at svare paa Deres lille Billet af 27de Maj kom Vedel herind. Jeg vidste jo, at Danmark ikke var gaaet ind paa Russells Forslag, og jeg havde endnu stedse den taabelige Tro, at Personal-Unionen maatte atter komme frem. — Mit „Lad briste“ gik ganske udtrykkeligt paa et af Dem i et Brev af 18de Mai stillet Spørgsmaal, der lød saaledes:

„Den 28de Mai vil enten Forslaget om fuld Afstaaelse af Holst., Lauenb. og Slesv. til Dannevirke komme til Forhandling, eller Conferencen efter al Sandsynlighed briste. Hvad foretrækker De?“

Tænk Dem derfor min Forbauselse og Smerte, da Vedel nu beretter mig Alt, hvad der i de sidste Dage var foregaaet, og meddeler mig det danske Ultimatum til Mødet den 6te Juni. Han var af den bestemte Mening, at Conferencen paa denne Dag vilde briste, og at de Befuldmægtigede da strax vilde vende hjem, saa at der nu ikke længere var Udsigt til, at noget Brev herfra mere vilde kunne naae Dem, selv om jeg endnu, efter den bedøvende Efterretning, jeg netop havde modtaget, kunde have havt Sind til at skrive. Da vi senere fik Udfaldet af Mødet den 6te Juni at vide, saa antoges det almindeligt, at Vaabenstilstanden neppe vilde blive forlænget, og det er derfor først for 2 Dage siden, at der paany er bleven Sikkerhed for at kunne virkelig ramme Dem med et Brev i selve London. Fordølge det vil jeg imidlertid ikke, at jeg jo nok havde været mere beredt

paa at risikere et forspildt Brev, dersom jeg virkelig havde havt Noget at skrive.

Men det er destoværre Ulykken, at for mig er nu Alt til Ende. Det staaer mig, om muligt, endnu klarere end nogensinde før, at mit Fædreland er fortabt, og jeg er en heel Deel for gammel til at kunne erhverve mig et nyt, allermindst et svensk-skandinavisk. At jeg ikke kan sætte nogen Priis paa at bevare Slie-Dannevirkelinien, naar Resten tabes, kan De nok vide. Tvertimod, forsaavidt dette iøvrigt kunde naaes, betragter jeg det kun som en yderligere Vished for, at den sluttelige Catastrophe maae fremskyndes en heel Deel mere end ellers rimeligt. Aabenraa—Tønder med Resten i Personal-Union — den usleste, absolute, nøgne Personal-Union — var Millioner Gange bedre, ja jeg veed ikke — Gud forlade mig — om ikke Slesvig Holsteen i Personal-Union var at foretrække. Hvad en fornuftig Militærgrændse angaaer, saa er det jo, som De dog nok selv veed, kun Hvis-Hvas! En saadan findes ikke, før man kommer til Lille-Belt, hvilket Brødrene „Hinsidan Sundet“ ganske sikkert forlængst have bemærket. Derimod var det ganske afgjort af stor Vigtighed, dersom man virkelig kunde forebygge, at Kiel blev Fjendens Orlogshavn. Skeer dette, vil vor næste Deling nemlig kun udfordre et Par Dages Arbeide, og sandsynligviis meget hurtigt blive sat i Scene. Dog, for at gjentage min Mening, naar først Holsteen, Lauenborg + Sydslesvig er fløiten, saa er Grændselinien i selve Slesvig saa ligegyldig, at dens Fastsættelse aldrig bør kunne foranledige den mindste Krig, selv om England tusinde Gange vilde hjælpe os!

Deres Yttring (efter Kauffmann) at vor Ulykke i

Krigen fortrinsviis skulde kunne søges i den slette Overcommando, forstaaer jeg ikke. Tvertimod antager jeg, at selv en Napoleon kun lidet vilde kunne havet nytte under de givne Forhold, medmindre han var begyndt med at arrangere en 18 Fructidor i Hovedstaden, hvorved et Par af vore Directeurer vare blevne jagede i Landflygtighed. At Gerlach ikke var nogen Napoleon vil jeg dog, til yderligere Sikkerhed, strax have indrømmet. Af Kauffmann (der ikke er ganske fri for Phantasie) vil De dog formodenlig have modtaget den Overbeviisning, at vort Artillerie neppe var synderligt overfløiet af Fjendens, skjøndt det ganske vist, ligesom vort Infanterie og Cavalerie, i Antal og Styrke staaer ikke saa lidt tilbage for Preussens + Østerrigs. Lad Kauffmann fortælle Dem om de 40 nye franske Kanoner, der i disse Dage prøves paa Amager.

Har De hørt, at vor fælleds Ven, den gamle, brave P. D. Bruun er død?

Fra Hall kan jeg hilse — Han holder ikke paa Slie—Dannevirke. Tusinde Hilsener fra Alle og først og sidst fra

Deres hengivne

A.

Protokol No. 9. — Mødet d. 9de Juni 1864.

Preussen og Østerrig „antage det danske Forslag om en Forlængelse paa fjorten Dage af Vaabenhvilen, dog paa den Betingelse, at Fornyelsen af Fjendtlighederne den 26de Juni selvfølgelig ikke vil kunne undgaaes, med mindre forinden en antagelig Fred er os [den] sikkert, eller med mindre der er sluttet en Vaabenstilstand af en længere Varighed paa Vilkaar, som ikke tilstede nogen vilkaarlig Fortolkning“. Den preussiske Befuldmægtigede gjentager at „ville anbefale sin Regjering en sydligere Linie, nemlig den, som vilde

lade Danmark beholde Als og Dybbøl-Stillingen“, men at „han endnu ikke er bemyndiget til at foreslaae den, eftersom man fra den anden Side hidindtil Intet har gjort for at komme de tyske Forslag imøde“. Den østerrigske Befuldmægtigede erklærer, at „efter hans Instructioner er han bemyndiget til at antage denne Linie“. „For at gaae saa vidt som muligt i Indrømmelser, vilde den danske Regjering kunne antage det engelske Forslag af 28de Mai i dets Heelhed; den vilde altsaa navnlig kunne antage den af Grev Russell foreslaaede Grændse, det vil sige: en Demarcationslinie, som gik fra Sliens Munding langs Danevirke til Frederiksstad.“

London, d. 15. Juni 1864.

Kjære Andræ!

Deres Taushed er foruroligende — Deres sidste Ord „lad briste“ lyder endnu i mine Øren. Hvis det var kommet endnu engang, kunde jeg maaskee have ladet det briste, da Vaabenhvilens Forlængelse blev indrømmet til Gjengjæld, fordi Lord Russell forpligtede sig til ikke at understøtte noget Forslag, der fordrede større Indrømmelser af os end Forslaget af 28de Mai — uden vort eget Samtykke. Dette Samtykke kan jo kun kjøbes ved Tilbud om Vaabenhjælp. For tredje Gang har Frankrig (i forrige Uge) afslaaet Englands Opfordring til i Forning at optræde for Danmark med væbnet Haand. Nu er Spørgsmaalet, om England alene (o: uden Frankrig) vil tilbyde os sin væbnede Bistand og paa hvilke Vilkaar (det bliver enten Voldgift eller en nordligere Grændselinie, hvis det bliver til Noget*). Aspecterne stille sig forskjelligt hver Dag; i Forgaars var det nærmere end igaar — og saaledes vexler det, men det maa inden

* Voldgiftsmanden skulde bestemme Linien inden de ved Grev Bernstorffs Tilbud* og vort Forslag** afstukne Grændser.

* Nord for Flbg.-Tønder.

** Eckernførde-Frederiksstad.

25de Juni briste eller bære, det er i det Mindste mit Begreb.

Jeg beklager, at jeg ikke har hørt Noget fra Dem, til Veiledning eller til Skjærpelse af modstaaende Meninger, den første Betingelse for Udjævning. Hils fra

Deres hengivne

F. Kr.

Protokol No. 10. — Mødet den 18de Juni 1864.

Støttet af Rusland og Frankrig foreslaaer England de krigførende Magter „at appellere til en venskabelig Magt, for at der kan fastsættes en Grændselinie, som hverken maatte gaae Syd for den af Danmark eller Nord for den af de tyske Befuldmægtigede betegnede Linie“. Det vedtages, at de krigførende Magters Befuldmægtigede „skulle af deres respective Hoffer ad telegrafisk Vei begjære Instructioner angaaende de engelske Befuldmægtigedes Forslag“.

London, d. 20de Juni 1864.

Kjære Andræ!

Idag modtog jeg omsider igjen et Brev af Dem af 13de Juni, hvorfor jeg er Dem taknemmelig. De gjorde min Erindring for megen Ære, naar De ved at nedskrive „lad briste“ uden videre Forklaring forudsatte, at jeg kunde huske ordret, i hvilken Form jeg havde beskrevet Stillingen. Jeg skriver jo til Adskillige. Jeg tilstaaer iøvrigt, at De er mig en psykologisk Gaade. Jeg forlanger ikke, at De skal vælge Dem et nyt Fædreland, og mindst et „svensk-skandinavisk Fædreland“, — men hvad jeg ventede, det var, at De vilde erkjende, omend modstræbende, Tingenes virkelige Stilling. Jeg har for min Deel aldrig havt Lyst til at tale paakryds og

paatvers om, hvad der vilde skee ved Kong Frederik VII.s Død; men jeg er ikke bleven overrasket, det tør jeg sige. Skulde Noget overraske mig, er det, at vi have været saa nær ved Englands Understøttelse, som det bliver mig mere og mere klart, at vi have været i Januar-Febr. Er det ikke mærkeligt, at Nogle af de besindigste Mænd f. Ex. Sir Hamilton Seymour (der nedskrev den berømte Beretning om Samtalen med Keiser Nicolaus i sin Tid) paastaae, at hvis Prinds Albert havde levet, havde han afgjørende besluttet og gennemført Englands energiske Optræden? Prins Albert gjøre mere Ulykke i sin Grav end levende!

Hvis intet Uventet indtræffer, dør Conferentsen i denne Uge, og Krigen begynder paany. Vi have efter mit Begreb intet Valg.

De kan vel vide, at jeg ikke forlanger Napoleoner af vore Officerer; og jeg skal gjerne udlevere Dem saa mange Directeurer, som De vil, til krigsretlig Behandling.

Men dette vil jeg hævde:

Overbefalingen i Hæren har været slet, reent ud sagt.

Havde vi haft Læssøe, er det min fulde Tro, at den preussiske Hær havde været ødelagt. Den ventede med Skræk et Angreb i den første Tid ved Als, da den havde deelt sig, og Østerrigerne vare langt borte.

Fremdeles vil jeg sige dette:

Havde der været blot en nogenlunde Befaling, da havde den 17de Marts været en Seier, og Beleiringen havde taget mindst 14 Dages længere Tid.

Og dette vil jeg sige:

Havde vi haft det Skyts, vi burde havt, vilde Dybbøl ikke være taget.

Den Passivitet, der har betegnet vor hele Krigsførelse,

har været oprørende. Intet havde været lettere end at gjøre Landgang og tage hele Reden i Flensborg.

Hvorledes De nu med disse Kjendsgjæringer eller Sandsynligheder eller Muligheder* for Øie, vil sige, at det er ligegyldigt, om vi beholde Sundeved og Als eller ikke, det er, jeg tilstaaer det, mig en psykologisk Gaade; og reent ud sagt — det bedrøver mig. Jeg kan ikke finde Leddene i den Betragtningssække, der kan føre til et saadant Resultat. At det er Dem ligegyldigt, om vi beholde en By som Flensborg, der under Occupationen endnu kan vælge Halvdelen dansksindede Deputerede-Borgere, (og skulle vi have en Handelsby som Flensborg, maa vi have dens Livselementer, Opland, Havn paa Vestkysten o. s. v.) — kjære Andræ, jeg fatter det ikke.

Hils fra

Deres hengivne

F. Kr.

Vi have ikke faaet Protocoludkastet fra sidste Møde.

* Reduceer dem saa meget som De vil!

Protokol No. 11 — Mødet d. 22de Juni 1864.

I de allierede Krigsmagters Navn afgiver Preussen den Erklæring, at „de ere rede til at antage Mægling af en neutral Magt, som ikke er repræsenteret paa Conferencen og følgelig endnu ikke har udtalt sig om Spørgsmaalet, dog paa den Betingelse at deres Forslag om en Vaabenstilstand blive antagne. De kunne imidlertid ikke forud forpligte sig til at ansee sig som endelig bundne ved den Mening, som den mæglende Magt maatte udtale, da Forholdene ikke tillade dem at modtage en Voldgiftskjendelse.“ Danmark finder det umuligt at samtykke i det engelske Voldgiftsforslag, i hvilket det forgjæves har søgt noget virkeligt Princip. England konstaterer med Beklagelse, at dets „Forslag er bleven forkastet af Danmark, og at det ikke er bleven antaget af de allierede Magter“. Frankrig

foreslæaer som en sidste Henstilling en fuldstændig fri Folkeafstemning kommunevis i det omtvistede Bælte af Slesvig, efterat enhver Militærstyrke foreløbig er fjernet. Preussen vil kunne tage dette Forslag ad referendum, men Østerrig troer sig ei i Stand til at kunne tiltræde det. Danmark kan ikke indgaa paa Forslaget, som det „ikke engang kan samtykke i at tage ad referendum“.

Protokol No. 12. -- Mødet d. 25de Juni 1864.

Konferencen opløser sig efter Oplæsning af adskillige Erklæringer af dens Medlemmer.

Fjorten Dage senere var Krieger tilbage i Kjøbenhavn (d. 4de Juli). Forinden har han modtaget det sørgelige Budskab om Als's Overtagelse af Preusserne d. 29de Juni, og utvivlsomt har denne Ulykke grebet ham stærkt, ikke mindre end Andræ, hvem den vel mødte mindre uforberedt, men som tog sig den meget nær, og hvem jeg mindes med Taarer i Øiet siddende med en Nærstaaende, der samme Formiddag besøgte ham og kunde meddele nærmere Detailler¹⁾.

Kun sjeldnere kom Londonerkonferencen og dens Udfald paa Tale ved de Torsdage, hvor Andræ i mere end 30 Aar samledes med Hall og Krieger — og efter sin Svoger Hans Egede Schacks Død i 1859 med dem alene — ved sit Bord. Stundom har dog vistnok Krieger i stille Sind bebreidet sig, at han ikke mere energisk hævdede Andræs Opfattelse om Utilstedeligheden i at lade Konferencen gaa fra hinanden paa Spørgsmaalet

¹⁾ Den varme Følelse, hvormed Andræ omfattede Hæren, kommer oftere til Orde i hans Hustrus Optegnelser, til Ex. fra Slutningen af Januar 1864: „Han endte med at sige: I de senere Aftener gaar jeg aldrig i Seng uden at tænke paa, hvorledes det skal gaa med de Stakler ved Dannevirke; efter en lang Kamp ville de være nødte til at vige, og saa vil Ulykken være den: saadanne uorganiserede Tropper gaa i Ilden saa godt som nogen, men ud af den, retirere med Orden, det kunne de ikke, det bliver en Deroute.“

om, hvor Delingslinien skulde drages i Slesvig; maaskee hans stærke slesvigske Sympathier ikke have været uden Andel i hans Optræden, — han har kunnet fravige den historisk-statsretlige Eidergrændse, men ved en Linie, der satte Skjellet ved Thyra Danebods gamle Vold, har han meent at burde staa fast, og han har mulig troet, om end ganske ubeføiet, at kunne tage Andræs Ord: „Lad briste!“ til Indtægt for dette Standpunkt ¹⁾. Jeg mindes dog

¹⁾ Man sammenholde hermed, hvad der i den anførte Nekrolog over Krieger er bemærket om dennes Depeche til Regeringen herhjemme af 19de Juni, i hvilken Krieger i Anledning af Lord Russells Voldgiftsforslag paa Konferencens Møde d. 18de Juni telegraferede, „at han vel ikke begjærede, men dog vilde see sig istand til at modtage en fakultativ Bemyndigelse til, hvis det forekom ham hensigtsmæssigt, at gaae ind paa Voldgiftsforslaget, paa den Betingelse, at den nordlige Grændse for det Gebet, der skulde gjøres til Gjenstand for Voldgift, blev en Linie syd for Flensborg over til Husum“, — og om hans Telegram af modsat Indhold, afsendt ligeledes til Regeringen herhjemme, Dagen derefter, d. 20de Juni, om „at han ikke troede det uundgaaelig nødvendigt at stille noget Modforslag“ i Anledning af det nævnte Voldgiftsforslag (Nordisk Tidsskrift l. c. pag. 581—82). Netop paa denne Dag har Krieger jo modtaget Andræs hængselsfuldt imødesete Brev af 13de Juni med Oplysning om dette „Lad briste!“, „der lyder i mine Øren bestandigt“, som „hvis det var kommet endnu engang, kunde jeg maaskee have ladet det briste“, og mon en Formodning da ikke tør forsøges med Hensyn til, hvad der kan have bragt Krieger til i Løbet af 24 Timer, tilsyneladende saa umotiveret („den næste Dag fik Krieger Betæneligheder“, hedder det blot i Nekrologen, l. c. pag. 582), at forandre Mening angaaende Voldgiftsforslaget? Kriegers personlige Standpunkt, at holde paa Linien Sli—Dannevirke som Ultimatum, fremgaaer jo noksom af Brevene, og Ræsonnementet, der d. 20de Juni bringer ham til at see med andre Øine paa Voldgiftsforslaget, „den sidste Mulighed, der stod tilbage for at Konferencen kunde bringe et positivt Resultat“, idet „det“ — saaledes som i Nekrologen bemærket (l. c. pag. 581—82) — „kunde have givet Anledning til videre Forhandlinger, hvorunder man maaske ved gjensidig Imødekommen havde kunnet naa til et Resultat“, synes da at kunne have været følgende: Med samme Føie, som Andræ i sin Egenskab af Helstatsmand ikke vilde have betænkt sig

ingensinde at have hørt Krieger ligefrem indrømme en saadan Miskjendelse af Andræs Ord, — slige Erkjendelser maatte vel ogsaa efter Kriegers Naturel falde ham saare vanskelige; heller ikke mindes jeg at have hørt Andræ, hvor stærkt han end ogsaa overfor Krieger kunde fordømme Danmarks Optræden

paa at lade Konferencen briste, dersom denne fastholdt Betingelser, som efter hans Opfattelse vare uforenelige med Danmarks Ret og Danmarks Velfærd, med samme Føie maatte han, Krieger, der ifølge sit nationale Standpunkt ikke kunde see Danmarks Vel i Bevarelsen af Monarkiets Integritet eller — saaledes som han selv udtrykker det — i, at vi „staa ved Elben med Forbundslænker om Foden“, men derimod maatte see det i, at Slesvig ei fraskiltes os udover en Linie Sli—Dannevirke, kunne staa fast paa denne Grændse som det Yderste, hvortil Danmark kunde gaa paa Konferencen. Men i slig Transmutation af Andræs Ord laa netop, hvad denne kunde have fordømt med et af sine stærke Udtryk, thi det ufravigelige Standpunkt, som Andræ saa bestemt tilraadede fastholdt til Gunst for Rigets traktatmæssige Ret, kunde selvfølgelig ikke, efterat „Nationalitetsfanen“, saaledes som Andræ udtrykte sig, „var stukken ud“, overføres paa noget saa Omtvisteligt — man fristes til at sige Individuelt — som en Grændselinie i Slesvig. Og Krieger har næppe ret havt Øie for, at Andræs „Lad briste!“ jo ingenlunde var enstydigt med en Fornyelse af Krigen, men kun den „Risiko“, som Andræ mente maatte løbes for at faa Garantimagternes Stilling overfor Londonertraktaten tilstrækkelig tydeliggjort, saa at vi derefter „uden at have forraadt os selv“ kunde søge Freden paa anden Maade; og heller ikke synes Krieger opmærksom for, at naar Andræ saa afgjort ikke vilde have Krigen gjenoptaget paa Spørgsmaalet om en Delingslinie, var det selvfølgelig ingenlunde, fordi han stod ligegyldig overfor en Grændse i Slesvig, men fordi det, som alt berørt, var hans bestemte Overbevisning, at efterat Danmark selv havde opgivet det eneste Grundlag, paa hvilket det kunde holde de neutrale Garantimagter interesserede i sin Skjæbne og haabe deres Intervention, saa kunde en Kamp med den saa mange Gange Stærkere om en Delingslinie umulig berede os denne paa gunstigere Vilkaar end forsøgt ad Forhandlingens Vei. — Kriegers lidt bitre Ytring i Slutningen af Brevet den 20de Juni er saaledes ubeføiet, baade fordi det — for at bruge et Kriegersk Udtryk — jo slet ikke „laa for“ at miste „Sundeved

paa Londonerkonferencen, rette Bebreidelser imod netop Krieger for, at han ikke mere virksomt modsatte sig Opløsningen paa en Grændselinie. Takt og Godmodighed afholdt Andræ fra at komme ind paa den Art mere personlige Divergenser, ligesom det i det Hele laa fjærnt for Andræs Maade at diskutere paa at drage sin Opponents Fastholden af en Mening, der var hans egen modsat, stærkere frem; han yndede i sin Misbilligelse det skarpe „Vanvid“, endog „kvadreret Vanvid“, men holdt ganske objektivt, overladende til sin Medtalende, i hvilken Grad han vilde applicere „Vanvidet“ paa sig selv. Hvorledes skulde ogsaa Andræ i modsat Fald have kunnet bevare et nærmere Omgangsforhold med Hall — hvilken iøvrigt paa langt nær var saa regelmæssig en Gæst i hans Hus som Krieger, der saa at sige aldrig svigtede en Torsdag — eller blandt sine

og Als“, dersom Danmark havde modtaget Freden paa Konferencen, og fordi Andræ jo aldeles ikke havde erklæret det „ligegyldigt, om vi beholde en By som Flensborg“, inen kun om Fastsættelsen af Grændselinien i Slesvig udtalt, at den ikke burde kunne foranledige nogen Krig, „selv om England tusinde Gange vilde hjælpe os!“

Hvorvidt et Ræsonnement som det antydede kan have forsvævet Krieger d. 20de Juni og medvirket til den forandrede — man tør vel sige modsatte — Opfattelse (thi uanseet den i Telegrammet af 19de Juni, i Overensstemmelse med Kriegers overfor Ansvar saa ængstelige Natur brugte reserverede Form, maa Krieger dog antages paa denne Dag at have anseet det „uundgaaelig nødvendigt“ at stille Modforslag i Anledning af Lord Russells Voldgiftsforslag), der fandt sit Udtryk i hans ovenanførte Telegram af 20de Juni, tør, som bemærket, udelukkende henstilles som en Formodning, — allerede af den Grund, at der ikke er mig noget Sikkert bekjendt om, hvorvidt Krieger d. 20de Juni har modtaget Andræs ommeldte Brev af 13de Juni (der ligesom de andre formentlig er afsendt med Udenrigsministeriets Kureer, forinden han den samme Dag — fra London Kl. 12 Middag — afsendte sit Telegram til Regeringen herhjemme. For Formodningen synes imidlertid at tale, hvad ovenfor bliver berørt om den Maade, hvorpaa Krieger oftere replicerede til Andræs Udbrud om det Utilgivelige i at lade Konferencen briste paa en Delingslinie.

kjæreste Besøgende til det Sidste henregne til Ex. Reich, der paa et saa væsentligt Punkt havde skuffet hans Forventninger ved i Rigsraadet at stemme for Forfatningen af 18de November. „Ogsaa han viste sig svag“, kunde Andræ sige i Tale til de Nærmeste om ham, og med en vis Bedrøvelse, fordi Reich jo ikke var en Universitetsdannet, af hvis politiske Selvstændighed Andræ ventede sig saa Lidt, men udgaaet fra hans kjære Høiskole og hørende til den lille Kreds af videnskabeligt anlagte Militære, der regelmæssig besøgte ham og nød Godt af hans Omgang. Men ved Andræs Beklagelser over den fordærlige Novemberforfatning har Reich næppe nogensinde hørt Spørgsmaal om, hvad der havde bevæget ham til at stemme for denne Forfatning.

Af og til bragtes dog Londonerkonferencen paa Bane hine Torsdage, og med et af de nys berørte stærke Udtryk, der kunde bringe Krieger til at replicere: „De fattes Kategorierne, Andræ“, og paa en Maade, som nok mærkedes at være følt, kunde Andræ da udbryde: „Vanvid, Krieger, at lade Konferencen briste paa en Delingslinie“, og Krieger ynde at slaa en saadan Udtalelse hen med det Vage, ikke nærmere Forklarede: „De skrev dog selv, Andræ: Lad briste!“ Jeg mindes da, at Andræ ved en Leilighed afsluttede slig lille Kontrovers med et: „Nu, Krieger, lad os faa Brevene frem“, og efter at Krieger i en Aarrække havde unddraget sig Opfordringen, mødte han for faa Aar siden, da hans tiltagende Øiensvaghed lod ham foretage en afsluttende Ordning af sine Papirer, og overrakte Andræ disse Breve, som, i Forbindelse med Kriegers egne, nu, efter begges Død, tør betragtes som Historiens Eiendom.

Paa en Kommentar til denne Brevvexling udover de Bemærkninger, der alt ere knyttede til den, tør jeg ikke indlade mig; en saadan foreligger ei heller for Andræs Vedkommende, end ikke med det svageste Blyantsmærke i Brevene. Maaskee det dog i denne Sammenhæng og til Belysning af den Dom, som Andræ nærede om Kriegers politiske Personlighed — og ene Andræs Dom ligger det jo indenfor mit Ønske at ud-

tale —, ikke bør lades uanført, at om end der saaledes ogsaa her under Londonerkonferencen viste sig afgjørende Uoverensstemmelse mellem Andræ og Krieger, og denne synes lidet tilbøielig til at have villet dele Andræs Opfattelse, forhindrede et saa afvigende Standpunkt i de store politiske Spørgsmaal ikke, at Krieger hørte til de politiske Personligheder, paa hvilke Andræ i flere Retninger satte særlig Pris. Det var jo ogsaa Andræ, der som Konseilspræsident i 1856 optog Krieger — ikke som slesvigsk, men — som Indenrigsminister i sit Ministerium, ligesom det utvivlsomt skyldtes hans Indflydelse, at Krieger senere, trods sin Ulyst, holdt ud som Minister i mere end 4 Aar (fra Mai 1870 til Juni 1874) med Grev Holstein-Holsteinborg som Konseilspræsident. Ihvorvel nemlig Andræ ofte ikke kunde Andet end forarges over, hvor besynderlig uberørt af Alt, hvad Erfaringen havde lært, Krieger kunde holde fast ved sine — sin Tids og sin Dannelses — politiske Doktriner, og til Ex. udbryde om ham: „Sæt Krieger til at skrive en Forfatning og garanter ham, at den skal blive vedtagen, ganske saaledes som han skriver den, — og Krieger vil uforandret optage alle de konstitutionelle Utopier“, vidste Andræ paa den anden Side, at var Krieger enig med ham i en eller anden Sag og havde lovet at støtte denne — hvad i politiske Spørgsmaal jo ikke var givet alene med Enigheden, thi saamange Traade bandt Krieger fast til „Partiet“ og kunde, saaledes som Andræ udtrykte det, bringe ham til at „knibe ud“ (d. v. s. forholde sig passiv) —, i saa Fald stod Krieger ogsaa fast og lod sig ikke skræmme af Avisartikler og Folkestemning: „Den Eneste i Ministeriet, i hvem der er Ballast“, bemærkede Andræ om ham under Forhandlingerne om Danmarks Neutralitet i 1870, „alle de andre: Rosenørn, Haffner“ — end sige Fonnesbech, til hvis Karakterstyrke Andræ satte saa ringe Lid, „lade sig veire hen af Folkevinden“, — om Hall og Fenger var der for Andræ ved den Leilighed ikke Tale. Forsaavidt havde Andræ ganske kunnet tiltræde den Anerkjendelse, der nys er udtalt om Krieger, at „havde han end ei gjort Landet andre Tjenester, burde denne alene være

tilstrækkelig til at sikre ham vor oprigtige Erkjendtlighed¹⁾. Hvor høit Andræ, ganske afseet fra Kriegers sjældne Kundskabsfylde og alsidige Dannelse, skattede denne som Menneske, har jo fundet sit Udtryk i den Yttring, som Fru Heiberg i sine Livserindringer — om ikke netop med Andræs egne Ord, dog ganske stemmende med hans Mening, lægger ham i Munden: „De kan have fuld Tro til Kriegers Ridderlighed, hans Takt, hans Venskabs Renhed. En finere, mere taktfuld Natur end hans har jeg aldrig mødt“²⁾.

Endnu kunde jeg ønske at berøre, at det Standpunkt, som Andræ fastholdt i Brevene til Krieger, indtog han ikke mindre bestemt, naar der i hine Dage rettedes Opfordring til ham om at udtale sig om den politiske Situation — Leiligheder, der næppe have foreligget ganske sjældent, thi om det end laa fjernt for Andræ at søge de Styrende, undlod disse ikke under kritiske Forhold at henvende sig til ham.

Saaledes modtog han en Søndagmorgen d. 24de April Besøg af Konseilspræsidenten, Monrad, der ønskede, at han uforbeholdent skulde sige ham sin Mening om Situationen. Vistnok er denne Samtale forekommet Andræ mærkelig, siden han, der saa yderst sjelden gjorde Optegnelser af politisk Natur — fra hele hans Ministertid og indtil Frederik d. VII's Død foreligger der saaledes ikke en eneste, og hvad der fra en senere Tid er ladt tilbage, udgjør kun nogle faa Sider —, har fundet det Umagen værd at optegne dens Momenter, men rigtignok ogsaa ved denne Leilighed i saa aforistisk Form³⁾,

¹⁾ Nordisk Tidsskrift I. c. p. 582.

²⁾ Et Liv gjenoplevet i Erindringen, IV, 223.

³⁾ Andræs Momenter lyde saaledes: „Søndagen d. 24de April kom Monrad om Morgenen ud til mig — Høist mærkelig Samtale om Stillingen i det Hele og særligt om Krigsforholdene — Lundbyes Opfattelse — Om Fredericias Opgivelse — Ankjær & Reich — (Bille!!) — Om Betingelserne for en Vaabenhvile (ikke Vaabenstilstand) og for en Fred. Uforbeholden Udtalelse fra min Side — Monrad dog temmelig moderat!“

I samtidige Optegnelser af Andræs Hustru findes Intet bemærket om, hvad Monrad har meddelt Andræ; kun nogle af

at det vilde være umuligt at give dem Indhold, hvis ikke Andræ overfor de Nærmeste havde udtalt sig — selvfølgelig ikke om, hvad Monrad kan have udviklet eller betroet ham, thi ogsaa overfor de Nærmeststaaende, hvad enten Familie eller politiske Venner, var Andræ, som nøksom bekjendt, saare diskret —, men derimod om, hvorledes han selv har besvaret et forelagt Spørgsmaal, hvad tilraadet eller forkastet.

Monrad følte sig trykket ved Situationen — faa Dage efter Katastrofen ved Dybbøl og umiddelbart forinden Konferencen skulde begynde sit Arbejde i London — og rettede paany et Spørgsmaal til Andræ, om han ikke nu vilde overtage Styrelsen, — næppe dog med den samme Varme som hin 21de December 1863, da han i stærke Udtryk opfordrede Andræ til „at kaste det Hele overbord: Novemberforfatning, Alt, hvad skeet siden 1858 — det er den eneste Redning,“ og til Andræs Betænkelighed, om han ogsaa kunde vente at finde Støtte hos Nationen ved slikt Forsøg, tvivlende herom, gav til Svar: „Nu, saa meget kan jeg kun sige Dem, Andræ, at jeg i Et og Alt vil gjøre mig til Deres Slave“¹⁾. Men end mindre dennesinde end i 1863 turde Andræ, uanseet Fædre-

dennes Udtalelser, i Forbindelse med Monrads Spørgsmaal til Andræ, om han ikke nu vilde overtage Ministeriet („Monrad her hos Andræ idag, han vilde saa gjerne en oprigtig Udtalelse af Andræ og spurgte ham tillige, om nu ei overtage Styrelsen; Andræ raadede ham“ osv. — ganske faa Linier, hvis øvrige Indhold er benyttet i Fremstillingen ovenfor.

- ¹⁾ Først mange Aar efterat Samtalen havde fundet Sted, berørte Andræ den for sine Nærmeste. I Erindringer af hans Hustru fra hin Tid findes den ei nævnt med et Ord, og i Andræs egne Optegnelser hedder det ganske kort: „Opfordring fra Monrad om en privat Samtale efter Mødet“ (Rigsraadets Slutningsmøde d. 21de December 1863) — „Sammenkomst i Kultusministeriet — Monrad indrømmer det Ønskelige ved at slaae ind paa en Heelstatspolitik — Opfordrer mig til at danne et Heelstatsministerium — Vil love ubetinget Understøttelse, selv om Ministeriet blev absolutistisk — Min Udvikling af Situationens Enten — Eller — Det nærværende Ministerium [det Hallske] skal tvinges til at gjøre det Fornødne — I modsat Fald: Adieu! Konstitution, Liberalisme, Taler &c. &c. —.“

landssind og sin store Hengivenhed for Kongen, indlade sig paa Noget, som han følte, at Ingen kunde føre til en lykkelig Udgang, og han har neppe heller tillagt Monrads Opfordring ret Alvor, siden den ei berøres i hans Momenter¹⁾. Derimod har Andræ i sin Indignation over den Uduelighed, hvormed Krigen blev ledet fra Kjøbenhavn, og forarget over Alt, hvad der af høitstaaende Officerer meddeltes ham om Redaktørens og Rigsdagsmænds utilbørlige Indblanding i Krigsstyrelsen, kunnet overtale Monrad om, at „Lundbye, Ankjær og Rømer var et altfor samvittighedsløst Kløverblad“ — forstaa sig i militær-politisk Forstand — „til at styre i saa farefulde Tider“²⁾, og kunnet hjælpe Monrad til en ny Krigsminister. Resultatet af Samtalen blev forsaavidt den lille Episode, der bragte Lundbye til at kalde Reich fra Fredericia til Kjøbenhavn og tilbyde ham Stillingen som Stabschef hos Hegermann — en Post, som Reich imidlertid „med Mangel paa Tro og Tillid til Sagen“ erklærede ikke at kunne modtage, medmindre han ved Befaling blev tvunget dertil —, og Monrad til under Reichs Nærværelse i Kjøbenhavn at indlede Underhandlinger med denne om Overtagelsen af Krigsministeriet og som Anledning til et Brud med Lundbye at finde „det Feltillæg, Krigsministeriet har tilstaaet sig selv“, . . . „ganske vist en i og for sig lille Grund, men ikke uden stor Malice, da d'Hrr., som ikke ere ganske uden Egennytte, jo ville blive ganske artig skandaliserede“³⁾. Efterat Forhandlingerne med Reich

¹⁾ Der fattedes overhovedet i hine Dage, hverken fra Meningsfæller eller fra politiske Modstandere, paa Opfordring til Andræ om at indtage en ledende Stilling, ogsaa som Krigsminister. „De har, Hr. Geheimeraad, et mægtigt Navn i Armeen. — bliv vor Krigsminister, og vi skulle tiljuble Dem“, skrev saaledes Reich til ham fra Fredericia d. 1ste April 1864, — faa Uger forinden han selv kaldtes til Kjøbenhavn for at overtage Krigsministeriet.

²⁾ Optegnelser af Andræ's Hustru fra April 1864.

³⁾ Af Reich's Breve til Andræ fra Mai 1864; ogsaa Reich er jo (forlængst) død. I mine egne Optegnelser fra hine Dage hedder det verbis ipsissimis: „Monrad har intrigueret godt med Lundbye's Afskedigelse; først lokkes denne til at kalde Reich til-

havde staaet paa i nogle faa Uger, modtog han efter Samraad med Andræ den tilbudte Ministerstilling, rigtignok med et Suk: „Gud give, at jeg nu var vel ude af det igjen“¹⁾, og ved denne Forandring i Krigsstyrelsen blev Hæren, der efter Andræs Mening under hele Krigen fuldt ud gjorde sin Pligt, befriet for en Ledelse fra Hovedstaden, der alt havde voldet Landet saa store Ulykker. Et af Reichs første Skridt var nemlig ikke blot Fjernelsen af den Direktør, som Andræ i sine Breve gjerne saae jaget i Landflygtighed, men ogsaa at tildele „Overkommandoen den fornødne Handlefrihed“²⁾, ogsaa i denne Henseende tilskyndet af Andræ, der erindrede et Ord af sit Idol i saa mange Retninger, Napoleon den Store, om at kun den, der er paa selve Krigsskuepladsen, kan afgjøre, hvorledes Krigen skal føres med de ham underlagte Tropper.

Ogsaa i en anden Retning bragte Samtalen med Monrad et Resultat, idet Andræ „raadete ham til ikke at vente for længe med at modtage Vaabenstilstandsbetingelserne i London, da det var rimeligt, det blev værre og værre“³⁾. Dette Raad er af Andræ vistnok ogsaa bleven givet Reich, siden denne i en af de første Samtaler med Monrad om Overtagelsen af Krigsministeriet gjorde sin „Indtrædelse afhængig af, at der indtraadte Vaabenhvile“⁴⁾.

Ogsaa overfor Hans Majestæt havde Andræ Leilighed til at udtale sin Opfattelse, idet Kongen tvende Gange under Londonerkonferencen kaldte ham til sig. I den første af disse

bage, af Finesse foreslaas ham Posten som Stabschef hos Hegermann, Reich konfererer med Fader og afslaaer den endelig, Felttillægget skaffer Lundbye væk og den tilstedeværende Reich indtræder.* Man vil see, hvor nøie denne Optegnelse, af hvis Form jeg iøvrigt skjønner, at den ikke skyldes nogen Udtalelse af Andræ, stemmer med Bemærkningerne i Reichs egne Breve.

¹⁾ Reichs Brev til Andræ af 18de Mai 1864.

²⁾ Den dansk-tydske Krig 1864, udgivet af Generalstaben, III, pag. 124 (122).

³⁾ Optegnelser af Andræs Hustru i April 1864.

⁴⁾ Af Reichs Breve til Andræ fra Mai 1864.

Samtaler, d. 4de Juni, fastholdt Andræ Monarkiets Integritet som den absolute Betingelse for en Overenskomst paa Konferencen: „Er det afgjort, at Ingen vil værne om de klareste Overenskomster, saa, men først saa, maae vi ubetinget give efter“¹⁾.

Ved en senere Leilighed, d. 17de Juni, under Indtrykket af de russiske Depecher, der formodedes at bebude Bistand for en Ordning, som bevarede Monarkiets Integritet paa Betingelse af Hertugdømmernes Forening i Unionsforhold til Kongeriget, havde Andræ Leilighed til at udtale sig om et da foreliggende Alternativ: „Sli—Dannevirke, eller Slesvig Holsteen i Personalunion som Ultimatum“. For Andræ personlig kunde Valget maaskee have stillet sig tvivlsomt, men som Raadgiver for Hans Majestæt nærrede han ingen Tvivl: „Jeg gjentager mine tidligere bestemte Forklaringer om Slesvig-Holsteens Umulighed — Denne Udvej er utaaelig, skjøndt for mig ikke synderligt værre end Bortkastelsen af Holsteen-Lauenborg + Sydslesvig — Men for Kongen maa Sagen, og bør den stille sig meget forskjelligt, da den ene Galskab (Eftertragtingen af et udelukkende dansk Danmark) nu engang er det danske Folks, den anden derimod hadet af Alle“ . . . „Helst Danmark + Nordslesvig i Personalunion med Holsteen + Sydslesvig, men i hvert Fald“, tilføjede Andræ, „naar en Afstaaelse af det sydlige skal finde Sted, da ingen Krig for at holde paa Sli—Dannevirkegrænsen, der er absolut uholdbar“²⁾.

Vistnok har Andræ til denne Udtalelse føiet et Raad om at tale med Monrad om en nordligere Delingslinie, og det er næppe ubeføiet at antage, at Monrad overfor sine Kolleger i Ministeriet har erklæret at kunne gaa ind paa en saadan og navnlig paa det engelske Voldgiftsforslag paa Konferencens Møde d. 18de Juni, men at en beklagelig Dobbelttydighed i hans Udtalelser i Statsraadet d. 20de samme Maaned har været af afgjørende Betydning med Hensyn til de Instruktioner, der blev

¹⁾ Af Andræs Optegnelser fra Juni 1864. Udhævelserne selvfølgelig ganske saaledes, som de findes i Optegnelserne.

²⁾ Af Andræs Optegnelser fra Juni 1864.

givne de danske Afsendinge i London, og hvorefter den danske Regering fastholdt som sit Ultimatum Lord Russells Forslag af 28de Mai: Linien Sli—Dannevirke som Grændse. Denne Beslutning blev af Ministeriets Medlemmer fraveget alene af Reich, der var saa afgjort stemt for Voldgiftsforslaget af 18de Juni, at han gjorde dettes Antagelse til et Kabinetsspørgsmaal for sit Vedkommende og alene ved Statsraadets Forestillinger om det Umulige i for Tiden at finde en Afløser for ham som Krigsminister lod sig bevæge til at forblive i sin Stilling.